

DZIENNIK USTAW POLSKIEJ RZECZYPOSPOLITEJ LUDOWEJ

Warszawa, dnia 29 listopada 1967 r.

Nr 44

TREŚĆ:

Poz.:

USTAWA

220 — z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej . . . 339

220

USTAWA

z dnia 21 listopada 1967 r.

o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.

DZIAŁ I.

Przepisy ogólne.

Art. 1. Obrona Ojczyzny i socjalistycznych zdobyczy Narodu Polskiego jest sprawą i obowiązkiem wszystkich obywateli Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.

Art. 2. Umacnianie obronności Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz przygotowanie ludności i mienia narodowego na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa Państwa jest obowiązkiem wszystkich organów władzy i administracji państwowej, instytucji państwowych, jednostek gospodarki społecznej, organizacji społecznych ludu pracującego oraz każdego obywatela.

Art. 3. Na straży suwerenności i niepodległości Narodu Polskiego oraz jego bezpieczeństwa i pokoju stoją Siły Zbrojne Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.

Art. 4. 1. Ochotnicze spełnianie w ramach powszechnego obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej szaszczytnych zadań w dziedzinie ludowej obronności jest prawem wszystkich obywateli polskich.

2. W ramach powszechnego obowiązku obrony obywatele polscy są obowiązani do pełnienia służby wojskowej, służby w formacjach samoobrony i służby w dziedzinach zmilitaryzowanych, do uczestniczenia w samoobronie ludności oraz do wykonywania świadczeń na rzecz obrony — na zasadach i w zakresie określonym w ustawie.

3. Powszechnemu obowiązkowi obrony podlegają wszyscy obywatele polscy zdolni ze względu na wiek i stan zdrowia do wykonywania tego obowiązku.

Art. 5. 1. Tworzy się Komitet Obrony Kraju jako komitet Rady Ministrów do spraw obronności.

2. Do zakresu działania Komitetu Obrony Kraju należy w szczególności:

- 1) ustalanie generalnych założeń obrony Państwa oraz kierowanie całokształtem spraw dotyczących obronności kraju;
- 2) rozpatrywanie zagadnień dotyczących obronności kraju i wytyczanie kierunków działania w tej dziedzinie;
- 3) ustalanie założeń organizacji Sił Zbrojnych i samoobrony ludności;
- 4) koordynowanie działalności naczelných i terenowych organów administracji państwowej w zakresie obronności kraju.

Art. 6. 1. W skład Komitetu Obrony Kraju wchodzi: przewodniczący, zastępcy przewodniczącego, członkowie i sekretarz.

2. Przewodniczącym Komitetu Obrony Kraju jest Prezes Rady Ministrów, a zastępcą przewodniczącego do spraw Sił

Zbrojnych i planowania strategiczno-obronnego — Minister Obrony Narodowej. Pozostałych zastępców przewodniczącego, członków i sekretarza Komitetu Obrony Kraju powołuje Rada Ministrów.

Art. 7. 1. Komitet Obrony Kraju jest organem kolegiałnym.

2. Komitet Obrony Kraju w ramach swego zakresu działania podejmuje uchwały oraz wydaje wytyczne i zalecenia.

3. Zarządzenia w sprawach należących do zakresu działania Komitetu Obrony Kraju wydaje przewodniczący Komitetu.

Art. 8. Rada Ministrów ustala zasady i tryb działania Komitetu Obrony Kraju, a w szczególności podział funkcji pomiędzy zastępców przewodniczącego Komitetu, oraz określa organy wykonawcze i zasady ich działania.

Art. 9. 1. Przewodniczący Komitetu Obrony Kraju kieruje pracami Komitetu oraz realizuje generalne założenia, decyzje i wytyczne Rady Ministrów i Komitetu Obrony Kraju w zakresie spraw dotyczących obronności.

2. Minister Obrony Narodowej, jako zastępca przewodniczącego Komitetu Obrony Kraju do spraw Sił Zbrojnych i planowania strategiczno-obronnego, realizuje generalne założenia, decyzje i wytyczne Rady Ministrów i Komitetu Obrony Kraju w zakresie obrony Państwa, stoi na czele Sił Zbrojnych Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz sprawuje ogólne kierownictwo w zakresie wykonywania powszechnego obowiązku obrony.

3. Zastępcy przewodniczącego i członkowie Komitetu Obrony Kraju realizują decyzje i wytyczne Rady Ministrów i Komitetu Obrony Kraju w zakresie obronności oraz sprawują kierownictwo nad realizacją zadań obronnych w określonych działach administracji państwowej i gospodarki narodowej.

Art. 10. 1. Realizacja zadań w zakresie obronności należy:

- 1) w poszczególnych resortach — do ministrów, którzy podstawowe wytyczne, w tych sprawach wydają w porozumieniu z Ministrem Obrony Narodowej;
- 2) w województwach, powiatach, miastach, dzielnicach, osiedlach i gromadach — do prezydów właściwych rad narodowych;
- 3) w urzędach i instytucjach państwowych oraz jednostkach gospodarki społecznej — do kierowników tych urzędów, instytucji i jednostek.

2. Realizacją zadań w zakresie obronności w organizacjach społecznych i zawodowych kierują właściwe organy tych organizacji, które działają w tym zakresie w porozumie-

niu z organami wojskowymi określonymi przez Ministra Obrony Narodowej.

Art. 11. 1. Dla kierowania sprawami obronności na terenie województw Komitet Obrony Kraju powołuje wojewódzkie komitety obrony. W miarę potrzeby Komitet Obrony Kraju powołuje komitety obrony miast wyłączonych z województw.

2. Dla kierowania sprawami obronności na terenie powiatów, miast, dzielnic, osiedli i gromad oraz zakładów pracy wojewódzkie komitety obrony mogą powoływać powiatowe, miejskie, dzielnicowe, osiedlowe, gromadzkie i zakładowe komitety obrony. Wojewódzki komitet obrony może przekazać powiatowym komitetom obrony uprawnienie do powoływania osiedlowych, gromadzkich i zakładowych komitetów obrony.

3. Przewodniczącymi wojewódzkich, powiatowych, miejskich, dzielnicowych i osiedlowych komitetów obrony są przewodniczący prezydium właściwych rad narodowych, przewodniczącymi gromadzkich komitetów obrony — przewodniczący gromadzkich rad narodowych, a przewodniczącymi zakładowych komitetów obrony — kierownicy zakładów pracy.

4. Zasady powoływania, organizacji i działania komitetów obrony oraz zakres ich zadań określa Komitet Obrony Kraju.

Art. 12. Komitet Obrony Kraju może również powoływać swoich pełnomocników dla poszczególnych obszarów kraju lub określonych dziedzin administracji państwowej i gospodarki narodowej, ustalając zakres ich zadań.

Art. 13. 1. W województwach i w powiatach tworzy się wojewódzkie i powiatowe sztaby wojskowe.

2. Minister Obrony Narodowej może tworzyć sztaby wojskowe miast wyłączonych z województw, miejskie sztaby wojskowe w miastach stanowiących powiaty i dzielnicowe sztaby wojskowe w miastach wyłączonych z województw.

3. Terytorialny zasięg działania sztabów wojskowych określa Minister Obrony Narodowej.

4. Sztaby wojskowe są organami wojskowymi, a w zakresie wykonywania zadań, o których mowa w art. 10 ust. 1 pkt 2 równocześnie organami prezydium właściwych rad narodowych.

5. Rada Ministrów określa zasady i zakres działania sztabów wojskowych.

Art. 14. Przepisy ustawy dotyczące:

- 1) ministrów — stosuje się również do przewodniczących komisji i komitetów sprawujących funkcje naczelnych organów administracji państwowej oraz do kierowników urzędów centralnych;
- 2) wojewódzkich rad narodowych i ich prezydium — stosuje się również do rad narodowych miast wyłączonych z województw i prezydium tych rad;
- 3) powiatowych rad narodowych i ich prezydium — stosuje się również do miejskich rad narodowych w miastach stanowiących powiaty i dzielnicowych rad narodowych w miastach wyłączonych z województw oraz prezydium tych rad;
- 4) wojewódzkich komitetów obrony — stosuje się również do komitetów obrony miast wyłączonych z województw;
- 5) powiatowych komitetów obrony — stosuje się również do miejskich komitetów obrony w miastach stanowiących powiaty i dzielnicowych komitetów obrony w miastach wyłączonych z województw;
- 6) wojewódzkich sztabów wojskowych — stosuje się również do sztabów wojskowych miast wyłączonych z województw;
- 7) powiatowych sztabów wojskowych — stosuje się również do miejskich sztabów wojskowych w miastach stanowiących powiaty i dzielnicowych sztabów wojskowych w miastach wyłączonych z województw.

DZIAŁ II.

Administracja rezerw osobowych.

Rozdział 1.

Właściwość organów.

Art. 15. Administracja rezerw osobowych dla celów powszechnego obowiązku obrony obejmuje rejestrację obywateli, określanie zdolności do służby wojskowej lub służby w formacjach samoobrony, przeznaczanie i powoływanie do tej służby, prowadzenie ewidencji oraz wykonywanie innych czynności w tym zakresie.

Art. 16. 1. Uzupełnianie Sił Zbrojnych i formacji samoobrony oraz administrowanie ich rezerwami osobowymi należy do Ministra Obrony Narodowej.

2. Organami wojskowymi właściwymi w zakresie określonym w ust. 1 są dowództwa okręgów wojskowych oraz wojewódzkie i powiatowe sztaby wojskowe.

Art. 17. 1. Do przeprowadzania czynności związanych z wykonywaniem powszechnego obowiązku obrony oraz do współdziałania z organami wojskowymi w zakresie określonym w art. 16 są właściwe prezydium rad narodowych i ich organy.

2. W sprawach dotyczących spełniania powszechnego obowiązku obrony przez obywateli zamieszkałych lub przebywających za granicą oraz współdziałania w tym zakresie z organami wojskowymi są właściwe polskie urzędy konsularne.

3. Urzędy i instytucje państwowe oraz jednostki gospodarki społecznej są obowiązane do współdziałania z organami wojskowymi i właściwymi do spraw wewnętrznych organami prezydium rad narodowych w zakresie administracji rezerw osobowych oraz do wykonywania związanych z tym czynności określonych w ustawie i przepisach wydanych na jej podstawie.

Art. 18. 1. Organami właściwymi do orzekania o zdolności do służby wojskowej oraz do służby w formacjach samoobrony są komisje poborowe i wojskowe komisje lekarskie.

2. Minister Obrony Narodowej w porozumieniu z Ministrem Zdrowia i Opieki Społecznej określa kategorie zdolności fizycznej i psychicznej do służby wojskowej i do służby w formacjach samoobrony, zasady badania i orzekania o tej zdolności oraz zaliczania do poszczególnych kategorii, jak również właściwość komisji poborowych w tych sprawach.

3. Minister Obrony Narodowej określa właściwość, skład i tryb postępowania wojskowych komisji lekarskich.

Art. 19. 1. W przypadkach określonych przez Ministrów Zdrowia i Opieki Społecznej oraz Obrony Narodowej o zdolności do służby wojskowej lub do służby w formacjach samoobrony i zaliczeniu do odpowiedniej kategorii tej zdolności może orzec po przeprowadzeniu przeglądu lekarskiego również lekarz społecznej służby zdrowia, wyznaczony przez właściwy do spraw zdrowia organ prezydium powiatowej rady narodowej.

2. Od orzeczenia wydanego w trybie określonym w ust. 1 osobie zainteresowanej przysługuje w terminie czterech dni od dnia wydania tego orzeczenia odwołanie, które podlega rozpatrzeniu przez komisję poborową lub wojskową komisję lekarską stosownie do ich właściwości. Szef powiatowego sztabu wojskowego kieruje tę osobę do komisji w celu wydania orzeczenia. Uprawnienie to przysługuje mu również z urzędu, jeżeli nie zgadza się z orzeczeniem wydanym w trybie określonym w ust. 1.

3. Ministrowie Zdrowia i Opieki Społecznej oraz Obrony Narodowej określają zasady i sposób przeprowadzania przeglądów lekarskich dla celów powszechnego obowiązku obrony oraz zakres przeprowadzanych badań.

4. Lekarzom dokonującym przeglądu lekarskiego przysługuje wynagrodzenie w wysokości i na zasadach określonych przez Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej w porozumieniu z Przewodniczącym Komitetu Pracy i Piac.

5. Koszty przeprowadzania przeglądu lekarskiego pokrywa się z budżetu właściwej powiatowej rady narodowej.

Art. 20. Orzeczenie o zdolności do służby wojskowej lub do służby w formacjach samoobrony może być zmienione przez komisję poborową lub wojskową komisję lekarską z urzędu w każdym czasie albo na prośbę osoby zainteresowanej, jeżeli w stanie jej zdrowia powstały istotne zmiany.

Rozdział 2.

Rejestracja i pobór.

Art. 21. 1. Mężczyźni, którzy w danym roku kalendarzowym kończą osiemnaście lat życia (przedpoborowi), są obowiązani zgłosić się do rejestracji w określonym terminie i miejscu.

2. Rada Ministrów może w drodze rozporządzenia wprowadzić obowiązek zgłoszenia się do rejestracji mężczyzn, którzy w danym roku kalendarzowym kończą siedemnaście lat życia.

3. Przedpoborowi, którzy nie dopełnili obowiązku zgłoszenia się do rejestracji w określonym terminie i miejscu, są obowiązani to uczynić niezwłocznie po ustaniu przeszkody.

4. Rejestrację zarządza Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Obrony Narodowej.

5. Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Obrony Narodowej określa w drodze rozporządzenia zasady i tryb przeprowadzania rejestracji przedpoborowych, sposób wzywania ich do rejestracji, zasady prowadzenia ewidencji przedpoborowych oraz właściwość organów w tych sprawach.

Art. 22. 1. Mężczyźni, którzy w danym roku kalendarzowym kończą dziewiętnaście lat życia (poborowi), są obowiązani stawić się do poboru w określonym terminie i miejscu.

2. Rada Ministrów może w drodze rozporządzenia wprowadzić obowiązek stawienia się do poboru mężczyzn, którzy w danym roku kalendarzowym kończą osiemnaście lat życia.

3. Do poboru mogą się stawić również ochotnicy, którzy ukończyli siedemnaście lat życia.

4. Poborowi, którzy nie dopełnili obowiązku stawienia się do poboru w określonym terminie i miejscu, są obowiązani to uczynić niezwłocznie po ustaniu przeszkody.

5. W razie niestawienia się do poboru bez uzasadnionych powodów zarządza się przymusowe doprowadzenie poborowego.

6. Obowiązek stawienia się do poboru trwa do końca roku kalendarzowego, w którym poborowy kończy dwadzieścia cztery lata życia.

Art. 23. Mężczyźni, przyjęci na studia (naukę) do szkół, w których jest prowadzone wojskowe szkolenie studentów (uczniów), są obowiązani stawić się do poboru, chociażby nie osiągnęli wieku określonego w art. 22 ust. 1 lub 2.

Art. 24. Mężczyźni, którzy z jakiegokolwiek powodów nie stawili się do poboru do końca roku kalendarzowego, w którym ukończyli dwadzieścia cztery lata życia, są obowiązani zgłosić się do powiatowego sztabu wojskowego właściwego ze względu na ich miejsce pobytu stałego (zamieszkania) lub pobytu czasowego ponad dwa miesiące w celu uregulowania stosunku do powszechnego obowiązku obrony. Obowiązek ten trwa do czasu ukończenia sześćdziesięciu lat życia.

Art. 25. Pobór zarządzają Ministrowie Spraw Wewnętrznych i Obrony Narodowej.

Art. 26. 1. Do przeprowadzania poboru są właściwe prezydya wojewódzkich i powiatowych rad narodowych, przy

współdziałale organów wojskowych określonych w art. 16 ust. 2 oraz prezydium rad narodowych niższych stopni.

2. Prezydya właściwych rad narodowych powołują, w porozumieniu z organami wojskowymi określonymi w art. 16 ust. 2, wojewódzkie i powiatowe komisje poborowe.

3. Rada Ministrów określa w drodze rozporządzenia skład wojewódzkich i powiatowych komisji poborowych.

4. Osobom wchodzącym w skład komisji poborowych oraz personelowi medycznemu i pomocniczemu przysługuje za udział w pracach komisji i za badania specjalistyczne wynagrodzenie w wysokości i na zasadach określonych przez Radę Ministrów.

Art. 27. 1. Do zakresu działania powiatowej komisji poborowej należy:

- 1) badanie stanu zdrowia poborowych oraz innych osób w przypadkach przewidzianych w ustawie lub przepisach wydanych na jej podstawie i orzekanie o ich zdolności do służby wojskowej oraz do służby w formacjach samoobrony;
- 2) orzekanie o udzieleniu poborowym odroczenia zasadniczej służby wojskowej;
- 3) rozpatrywanie odwołań od orzeczeń wydanych w trybie określonym w art. 19 ust. 1.

2. Do zakresu działania wojewódzkiej komisji poborowej należy:

- 1) nadzór nad działalnością powiatowych komisji poborowych;
- 2) rozpatrywanie sprzeciwów i odwołań od orzeczeń powiatowych komisji poborowych.

Art. 28. 1. Odroczenia zasadniczej służby wojskowej udziela się poborowym ze względu na:

- 1) stan zdrowia — w razie stwierdzenia czasowej niezdolności do służby wojskowej;
- 2) utrzymywanie rodziny — w razie stwierdzenia, że poborowy jest jedynym żywicielem rodziny.

2. Odroczenie zasadniczej służby wojskowej może być udzielone również ze względu na:

- 1) odbywanie studiów lub pobieranie nauki;
- 2) wykonywanie zawodu — jeżeli udzielenie odroczenia jest uzasadnione potrzebami Państwa.

3. Rada Ministrów określa w drodze rozporządzenia warunki i zasady udzielania odroczeń zasadniczej służby wojskowej ze względu na utrzymywanie rodziny oraz odbywanie studiów lub pobieranie nauki.

4. Rada Ministrów określa corocznie liczbę poborowych, którym mogą być udzielone odroczenia zasadniczej służby wojskowej ze względu na wykonywanie zawodu, oraz resorty i zawody, w których odroczenia mogą być udzielone.

Art. 29. 1. Odroczenia zasadniczej służby wojskowej udziela się w zasadzie na okres jednego roku. Minister Obrony Narodowej może ustalić przypadki, w których odroczenie udzielane jest na dłuższy okres czasu.

2. Poborowy korzystający z odroczenia jest obowiązany stawić się po upływie okresu odroczenia przed powiatową komisją poborową, a gdy komisja ta nie urzęduje — zgłosić się we właściwym do spraw wewnętrznych organie prezydium powiatowej rady narodowej, który wskaże mu termin i miejsce stawienia się do poboru.

Art. 30. 1. W razie stwierdzenia u poborowego czasowej niezdolności do służby wojskowej ze względu na stan zdrowia komisja poborowa może zarządzić skierowanie go do zakładu społecznego służby zdrowia w celu leczenia. Jeżeli w myśl obowiązujących przepisów dokonanie zabiegu leczniczego ze względu na związane z nim ryzyko dla życia lub zdrowia wymaga zgody zainteresowanego, poborowy nie może być poddany temu zabiegowi bez swej zgody.

2. Koszty przejazdu poborowych skierowanych na leczenie oraz koszty pobytu ich i leczenia w zakładzie społecz-

nym służby zdrowia pokrywa się z budżetu właściwych powiatowych rad narodowych.

3. Minister Zdrowia i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Obrony Narodowej określa zasady i tryb kierowania poborowych na leczenie do zakładów społecznych służby zdrowia.

Art. 31. 1. Orzeczenie powiatowej komisji poborowej powinno być niezwłocznie podane do wiadomości poborowego.

2. Od orzeczenia powiatowej komisji poborowej przysługuje poborowemu odwołanie do wojewódzkiej komisji poborowej. Wniesienie odwołania nie wstrzymuje powołania poborowego do służby.

3. Członkom powiatowej komisji poborowej przysługuje prawo wnoszenia do wojewódzkiej komisji poborowej sprzeciwów od orzeczeń powiatowej komisji poborowej.

4. Odwołania i sprzeciwy mogą być wnoszone w terminie czternastu dni od dnia wydania orzeczenia przez powiatową komisję poborową.

Art. 32. 1. Wojewódzka komisja poborowa może wskutek wniesionego odwołania lub sprzeciwu albo w trybie nadzoru zmienić lub uchylić każde orzeczenie powiatowej komisji poborowej.

2. Orzeczenia wojewódzkich komisji poborowych są ostateczne.

Art. 33. 1. Minister Spraw Wewnętrznych może uchylić w trybie nadzoru ostateczne orzeczenie komisji poborowej wydane z naruszeniem przepisów prawa.

2. Komisja poborowa, której orzeczenie zostało uchylone, lub inna komisja poborowa wskazana przez Ministra Spraw Wewnętrznych rozpatruje sprawę ponownie i wydaje nowe orzeczenie.

Art. 34. Ministrowie Spraw Wewnętrznych i Obrony Narodowej w porozumieniu z Ministrem Zdrowia i Opieki Społecznej określają w drodze rozporządzenia sposób wzywania do poboru, dokumenty, jakie poborowi powinni przedstawić przy poborze, sposób przygotowania i przeprowadzenia poboru, czynności organów administracji państwowej w tym zakresie, tryb postępowania przed komisjami poborowymi oraz obowiązki i uprawnienia przewodniczącego i członków tych komisji.

Art. 35. Poborowych uznanych za zdolnych do służby wojskowej lub do służby w formacjach samoobrony szef powiatowego sztabu wojskowego przeznacza do służby uwzględniając potrzeby wojska i samoobrony, orzeczenie komisji poborowej, kwalifikacje zawodowe oraz w miarę możliwości życzenia poborowych. Zasady przeznaczania poborowych do służby określa Minister Obrony Narodowej.

Art. 36. 1. Poborowych nie powołanych do służby wojskowej lub do służby w formacjach samoobrony do końca roku kalendarzowego, w którym kończą dwadzieścia cztery lata życia, szef powiatowego sztabu wojskowego przenosi do rezerwy.

2. Minister Obrony Narodowej może zarządzić przeniesienie części poborowych do rezerwy przed ukończeniem przez nich wieku określonego w ust. 1.

Art. 37. 1. Kobiety, które posiadają określone przez Ministra Obrony Narodowej kwalifikacje przydatne do służby wojskowej lub przydatność do służby w formacjach samoobrony i zostały uznane za zdolne do tej służby, mogą być przeznaczone do służby wojskowej lub do służby w formacjach samoobrony.

2. Kobiety posiadające kwalifikacje lub przydatność, o których mowa w ust. 1, mogą być poddane obowiązkowi stawienia się do poboru, poczynając od początku roku kalendarzowego, w którym kończą osiemnaście lat — do końca roku kalendarzowego, w którym kończą dwadzieścia cztery lata życia. Kobiety te mogą być uprzednio poddane obowiązkowi stawienia się do rejestracji.

3. Obowiązkowi stawienia się do poboru podlegają rów-

nież kobiety przyjęte na studia (naukę) do szkół, w których jest prowadzone wojskowe szkolenie studentów (uczniów), chociażby nie osiągnęły wieku określonego w ust. 2.

4. Do rejestracji i poboru kobiet, o których mowa w ust. 2 i 3, stosuje się odpowiednio przepisy art. 21, 22, 24—27 i 30—34.

5. W stosunku do kobiet, które przekroczyły dwadzieścia cztery lata życia, a posiadają kwalifikacje przydatne do służby wojskowej lub przydatność do służby w formacjach samoobrony, orzeczenie o zdolności do tej służby może być wydane również w trybie określonym w art. 19 ust. 1.

6. Minister Obrony Narodowej określa zasady i tryb przeznaczania kobiet do służby wojskowej i do służby w formacjach samoobrony, przenoszenia ich do rezerwy oraz organy wojskowe właściwe w tych sprawach.

Art. 38. Koszty stawienia się do rejestracji i poboru oraz w celu uregulowania stosunku do powszechnego obowiązku obrony ponoszą osoby obowiązane do stawienia się.

Rozdział 3.

Ewidencja.

Art. 39. 1. Dla celów związanych z wykonywaniem powszechnego obowiązku obrony powiatowe sztaby wojskowe prowadzą ewidencję osób podlegających temu obowiązkowi, a organy właściwe do przeprowadzania rejestracji przedpoborowych — ewidencję przedpoborowych.

2. Minister Obrony Narodowej określa zakres i sposób prowadzenia ewidencji przez powiatowe sztaby wojskowe.

Art. 40. 1. Urzędy i instytucje państwowe oraz jednostki gospodarki uspołecznionej są obowiązane:

- 1) do uwzględniania w prowadzonej przez nie ewidencji pracowników lub osób pobierających naukę danych dotyczących stosunku tych osób do powszechnego obowiązku obrony;
- 2) do współdziałania z powiatowymi sztabami wojskowymi i właściwymi do spraw wewnętrznych organami prezydentów rad narodowych w zakresie prowadzonej przez nie ewidencji.

2. Prezes Rady Ministrów określa zakres, zasady i sposób prowadzenia ewidencji oraz zasady współdziałania, o których mowa w ust. 1, jak również organy uprawnione do sprawdzania tej ewidencji oraz tryb postępowania w tych sprawach.

Art. 41. 1. Sądy są obowiązane zawiadamiać powiatowe sztaby wojskowe lub właściwe do spraw wewnętrznych organy prezydentów rad narodowych o prawomocnych skazaniach osób podlegających obowiązkowi służby wojskowej lub służby w formacjach samoobrony na karę pozbawienia wolności bez zawieszenia jej wykonania oraz na karę utraty praw publicznych lub degradacji, jak również o danych dotyczących wykonywania kary pozbawienia wolności.

2. Ministrowie Sprawiedliwości i Obrony Narodowej w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych określają w drodze rozporządzenia szczegółowy zakres zawiadomień, sposób i terminy ich przysyłania oraz właściwość organów w tych sprawach.

Art. 42. 1. Osoby podlegające powszechnemu obowiązkowi obrony są obowiązane do osobistego zgłaszania się na wezwanie właściwych organów w sprawach dotyczących tego obowiązku w terminie i miejscu określonym w wezwaniu oraz do poddania się w razie potrzeby badaniom lekarskim lub przeglądowi lekarskiemu.

2. Pracownicy wezwani do osobistego zgłoszenia się w sprawach dotyczących powszechnego obowiązku obrony zachowują prawo do wynagrodzenia od zakładu pracy za czas pracy opuszczony z powodu wezwania.

3. Koszty przejazdu do miejsca stawienia się i powrotu do miejsca pobytu stałego (zamieszkania) lub pobytu czasowego ponad dwa miesiące osób wezwanych do osobistego zgłoszenia się ponoszą organy wzywające, jeżeli odległość przekracza dwadzieścia pięć kilometrów.

4. Jeżeli wezwanie do stawienia się następuje wskutek niespełnienia lub nienależytego spełnienia, z winy osoby wezwanej, obowiązków określonych w ustawie, koszty przejazdu ponosi osoba wezwana.

Art. 43. 1. Osoby podlegające powszechnemu obowiązkowi obrony są obowiązane do zgłaszania właściwym organom zmian miejsca pobytu stałego (zamieszkania) i pobytu czasowego, imienia, nazwiska, wykształcenia i zawodu oraz do uzyskiwania zezwolenia właściwych organów wojskowych na wyjazd i pobyt za granicą.

2. Ministrowi Obrony Narodowej i Spraw Wewnętrznych określają w drodze rozporządzenia zasady, zakres i tryb spełniania obowiązków, o których mowa w ust. 1, oraz organy właściwe w tych sprawach.

Art. 44. 1. Osobom objętym ewidencją prowadzoną przez powiatowe sztaby wojskowe (art. 39) wydaje się wojskowe dokumenty osobiste dla potrzeb powszechnego obowiązku obrony.

2. Minister Obrony Narodowej określa rodzaje i wzory wojskowych dokumentów osobistych, organy właściwe do ich wydawania oraz zasady dokonywania wpisów w tych dokumentach.

3. Wojskowych dokumentów osobistych nie wolno przenosić, przewozić ani przysyłać za granicę.

4. Minister Obrony Narodowej w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych określa sposób doręczania wojskowych dokumentów osobistych, tryb postępowania w razie ich utraty, zniszczenia lub nieprzyjęcia oraz organ, któremu osoba wyjeżdżająca za granicę jest obowiązana złożyć wojskowy dokument osobisty na przechowanie.

DZIAŁ III.

Śłużba wojskowa.

Rozdział 1.

Przepisy ogólne.

Art. 45. Obowiązek służby wojskowej polega na:

- 1) odbywaniu zasadniczej służby wojskowej;
- 2) odbywaniu wojskowego szkolenia poborowych;
- 3) odbywaniu wojskowego szkolenia studentów;
- 4) odbywaniu służby wojskowej żołnierzy rezerwy;
- 5) pełnieniu służby wojskowej w razie wprowadzenia stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa Państwa, ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny.

Art. 46. 1. Obowiązkowi służby wojskowej w zakresie określonym w niniejszej ustawie podlegają obywatele polscy:

- 1) mężczyźni poczynszy od 1 stycznia roku kalendarzowego, w którym kończą osiemnaście lat życia, do końca roku kalendarzowego, w którym kończą pięćdziesiąt, a posiadający stopień chorążego lub stopień oficerski — sześćdziesiąt lat życia;
- 2) kobiety posiadające kwalifikacje przydatne do tej służby poczynszy od 1 stycznia roku kalendarzowego, w którym kończą osiemnaście lat życia, do końca roku kalendarzowego, w którym kończą czterdzieści, a posiadające stopień chorążego lub stopień oficerski — pięćdziesiąt lat życia.

2. Obowiązkowi służby wojskowej nie podlegają jednak osoby wymienione w ust. 1, które zostały uznane ze względu na stan zdrowia za trwale niezdolne do tej służby.

3. Obowiązkowi odbywania (pełnienia) służby wojskowej określonej w art. 45 nie podlegają:

1) osoby uznane ze względu na stan zdrowia za czasowo niezdolne do służby wojskowej;

2) kobiety, które:

- a) sprawują opiekę nad dziećmi do lat ośmiu,
- b) sprawują opiekę nad dziećmi od lat ośmiu do szesnastu lub osobami wspólnie zamieszkalymi, zaliczonymi do I grupy inwalidów albo obłożnie chorymi, jeżeli opieki tej nie można powierzyć innym osobom.

4. Cudzoziemcy mogą pełnić służbę wojskową jedynie na podstawie dobrowolnego zgłoszenia.

5. Minister Obrony Narodowej określa warunki przyjmowania cudzoziemców do służby wojskowej, zasady pełnienia tej służby i zwalniania z niej oraz ich prawa i obowiązki.

Art. 47. Żołnierzami w czynnej służbie wojskowej są osoby, które:

1) odbywają:

- a) zasadniczą służbę wojskową,
- b) zajęcia szkoleniowe, przeszkolenie na obozie szkoleniowym lub inną służbę w ramach wojskowego szkolenia poborowych,
- c) przeszkolenie wojskowe w jednostkach wojskowych w ramach wojskowego szkolenia studentów,
- d) ćwiczenia wojskowe,
- e) okresową służbę wojskową;

2) pełnią służbę wojskową w razie wprowadzenia stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa Państwa, ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny.

Art. 48. 1. Powołanie do czynnej służby wojskowej następuje za pomocą kart powołania, wezwań imiennych, kart mobilizacyjnych albo w drodze obwieszczeń lub w inny sposób określony przez Ministra Obrony Narodowej.

2. Powoływanie do czynnej służby wojskowej należy do powiatowego sztabu wojskowego.

3. Minister Obrony Narodowej ustala wzory kart powołania, wezwań imiennych i kart mobilizacyjnych.

Art. 49. 1. Powołani do czynnej służby wojskowej są obowiązani stawić się do tej służby w określonym terminie i miejscu. Stają się oni żołnierzami w czynnej służbie wojskowej z chwilą stawienia się do tej służby w określonym miejscu.

2. W razie niestawienia się powołanego bez uzasadnionych powodów w określonym terminie zarządza się przymusowe doprowadzenie.

Art. 50. Ministrowi Spraw Wewnętrznych i Obrony Narodowej określają właściwość i tryb postępowania organów w sprawach doręczania kart powołania, wezwań imiennych i rozplakatowania obwieszczeń lub powoływania w inny sposób do czynnej służby wojskowej.

Art. 51. Sposób odbywania czynnej służby wojskowej oraz obowiązki i uprawnienia żołnierzy określa ustawa oraz wydane przez Ministra Obrony Narodowej zarządzenia, rozkazy, regulaminy i inne przepisy wojskowe.

Art. 52. 1. Żołnierze obowiązani są zachować w tajemnicy wszystkie sprawy, o których powzięli wiadomość bezpośrednio lub w związku z odbywaniem służby wojskowej, jeżeli sprawy te uznano za tajne albo gdy utrzymania ich w tajemnicy wymagają względy służbowe.

2. Obowiązek zachowania tajemnicy trwa zarówno w czasie pełnienia czynnej służby wojskowej, jak i po zwolnieniu z niej.

3. Od obowiązku zachowania tajemnicy w określonych przypadkach może zwolnić żołnierza przełożony o uprawnieniach co najmniej dowódcy okręgu wojskowego.

Art. 53. 1. Publikacja i inne rozpowszechnianie przez żołnierzy w czynnej służbie wojskowej rezultatów ich twórczości lub działalności naukowej, literackiej, artystycznej i publicystycznej nie wymaga zezwolenia organów wojsko-

wych, jeżeli nie obejmuje zagadnień dotyczących Sił Zbrojnych lub obronności kraju.

2. Zasady i tryb udzielania zezwoleń na publikację albo na rozpowszechnianie rezultatów twórczości lub działalności żołnierza, obejmujących zagadnienia dotyczące Sił Zbrojnych lub obronności kraju, określa Minister Obrony Narodowej.

Art. 54. Żołnierze w czynnej służbie wojskowej mogą wstępować do organizacji i stowarzyszeń poza wojskiem lub brać czynny udział w pracach organizacji i stowarzyszeń, do których należeli przed powołaniem do służby wojskowej, tylko za zgodą przełożonego o uprawnieniach co najmniej dowódcy pułku.

Art. 55. Żołnierze w czynnej służbie wojskowej są obowiązani uzyskać zezwolenie Ministra Obrony Narodowej lub organu wojskowego przez niego upoważnionego na wyjazd i pobyt za granicą.

Art. 56. 1. Żołnierze w czynnej służbie wojskowej oraz studenci w czasie zajęć wojskowych w ramach studium wojskowego są obowiązani do noszenia umundurowania i oznak wojskowych.

2. Żołnierzom, którzy nie pełnią czynnej służby wojskowej, mogą być wydawane przedmioty umundurowania i wyekwipowania wojskowego do celów związanych z wykonywaniem powszechnego obowiązku obrony. Żołnierze ci są obowiązani stawiać się w wydanym umundurowaniu i z ekwipunkiem w razie powołania do służby.

3. W innych przypadkach niż określone w ust. 1 i 2 żołnierze mogą nosić umundurowanie i oznaki wojskowe tylko w razie uzyskania zezwolenia w trybie i na zasadach określonych przez Ministra Obrony Narodowej.

4. Minister Obrony Narodowej określa:

- 1) wzory, zasady i sposób noszenia umundurowania i oznak wojskowych oraz zasady i sposób noszenia uzbrojenia;
- 2) przypadki, w których żołnierze są zwolnieni od obowiązku noszenia umundurowania i oznak wojskowych;
- 3) zasady i sposób noszenia przez żołnierzy orderów, odznaczeń, medali i odznak;
- 4) zasady wydawania przedmiotów umundurowania i wyekwipowania wojskowego w przypadkach, o których mowa w ust. 2.

Art. 57. 1. Żołnierze w czynnej służbie wojskowej otrzymują:

- 1) bezpłatne wyżywienie lub równoważnik pieniężny;
- 2) umundurowanie i wyekwipowanie w naturze lub równoważnik pieniężny — w przypadkach oraz na zasadach i według norm określonych przez Ministra Obrony Narodowej.

2. Uprawnienia żołnierzy do zakwaterowania, uposażenia i zaopatrzenia inwalidzkiego normują odrębne przepisy.

Art. 58. Żołnierzom w czynnej służbie wojskowej przysługuje:

- 1) bezpłatna pomoc lecznicza — w zakresie i na warunkach określonych w drodze rozporządzenia przez Ministrów Obrony Narodowej oraz Zdrowia i Opieki Społecznej;
- 2) prawo do ulg przy przejazdach państwowymi środkami komunikacyjnymi — w zakresie i na warunkach określonych w drodze rozporządzenia przez Ministrów Komunikacji i Żeglugi w porozumieniu z Ministrem Obrony Narodowej.

Art. 59. Żołnierzom w czynnej służbie wojskowej mogą być udzielane urlopy w wymiarze i na zasadach określonych przez Ministra Obrony Narodowej.

Art. 60. 1. Zwolnienie z czynnej służby wojskowej następuje po upływie czasu trwania służby ustalonego w ustawie lub powołaniu, a przed upływem tego czasu — w przypadkach określonych w ustawie lub przepisach wydanych na jej podstawie.

2. Zwolnienie przeprowadzają dowódcy jednostek wojskowych lub inne organy wojskowe.

3. Żołnierza uważa się za zwolnionego z czynnej służby wojskowej z chwilą jego odejścia z miejsca pełnienia służby, po zwolnieniu z niej stosownie do ust. 2.

Art. 61. 1. Koszty przejazdu osób powołanych do czynnej służby wojskowej oraz przejazdu osób zwolnionych z tej służby do miejsca pobytu stałego (zamieszkania) lub pobytu czasowego ponoszą organy wojskowe.

2. W razie wprowadzenia stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa Państwa, ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny przejazdy na podstawie kart mobilizacyjnych i kart powołania są bezpłatne.

Art. 62. Minister Obrony Narodowej wydaje szczegółowe przepisy w sprawie powoływania do czynnej służby wojskowej i zwalniania z tej służby.

Rozdział 2.

Stopnie wojskowe.

Art. 63. 1. Ze względu na posiadany stopień wojskowy żołnierze są szeregowcami, podoficerami, chorążymi lub oficerami.

2. Stopniami wojskowymi są następujące stopnie:

w wojskach lądowych i lotnictwie	w marynarce wojennej
szeregowcy	
szeregowiec starszy szeregowiec	marynarz starszy marynarz
podoficerowie	
młodszy	
kapral starszy kapral plutonowy	mat starszy mat bosmanmat
starszy	
sierżant starszy sierżant sierżant sztabowy starszy sierżant sztabowy	bosman starszy bosman bosman sztabowy starszy bosman sztabowy
chorążowie	
młodszy chorąży	młodszy chorąży marynarki
chorąży starszy chorąży chorąży sztabowy	chorąży marynarki starszy chorąży marynarki chorąży sztabowy marynarki
starszy chorąży sztabowy	starszy chorąży sztabowy marynarki
oficerowie	
młodszy	
podporucznik porucznik kapitan	podporucznik marynarki porucznik marynarki kapitan marynarki
starszy	
major podpułkownik pułkownik	komandor podporucznik komandor porucznik komandor
generałowie i admirałowie	
generał brygady generał dywizji generał broni	kontradmiral wiceadmiral admiral

3. Najwyższym stopniem wojskowym jest stopień Marszałka Polski.

4. Minister Obrony Narodowej może ustalać również inne nazwy stopni wojskowych w poszczególnych rodzajach wojsk lub służb równoznaczne ze stopniami wymienionymi w ust. 2 oraz ustanawiać w drodze rozporządzenia nowe stopnie wojskowe.

Art. 64. 1. Stopnie wojskowe są dożywotnie.

2. Stopień wojskowy jest tytułem żołnierza.

3. Minister Obrony Narodowej może wprowadzać również inne tytuły wojskowe oraz określać zasady używania stopni i innych tytułów wojskowych.

Art. 65. 1. Stopień szeregowca otrzymują, bez szczególnego nadania osoby:

1) powołane po raz pierwszy do czynnej służby wojskowej — z dniem stawienia się do tej służby;

2) przeznaczone do wojskowego szkolenia studentów — z dniem zaliczenia do stanu osobowego studium wojskowego;

3) przeniesione do rezerwy bez odbycia służby wojskowej — z dniem przeniesienia do rezerwy.

2. Nadanie wyższego stopnia wojskowego następuje w drodze mianowania. Zasady, warunki i tryb mianowania na stopnie wojskowe określa Minister Obrony Narodowej.

3. Na stopnie wojskowe szeregowców, podoficerów i chorążych mianuje Minister Obrony Narodowej lub organy wojskowe przez niego upoważnione.

4. Na pierwszy stopień oficerski (podporucznika) oraz na stopnie oficerskie generałów i admirałów mianuje Rada Państwa na wniosek Ministra Obrony Narodowej.

5. Na pozostałe stopnie oficerskie mianuje Minister Obrony Narodowej.

6. Na stopień Marszałka Polski mianuje oficera Rada Państwa za wyjątkowe zasługi dla Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i Jej Sił Zbrojnych.

7. W razie wprowadzenia stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa Państwa i w czasie wojny na wszystkie stopnie oficerskie do stopnia pułkownika (komandora) włącznie mianuje Minister Obrony Narodowej lub organy wojskowe przez niego upoważnione.

Art. 66. 1. Za dokonanie czynu świadczącego o szczególnym męstwie lub za wyjątkowe zasługi można mianować żołnierza na wyższy stopień wojskowy niezależnie od istnienia warunków wymaganych do mianowania.

2. Przepis ust. 1 stosuje się również do żołnierzy, którzy zmarli lub utracili zdolność do służby wojskowej wśród okoliczności świadczących o szczególnym męstwie lub o wyjątkowych zasługach.

Art. 67. 1. Żołnierz traci stopień wojskowy w razie:

1) utraty obywatelstwa polskiego;

2) skazania prawomocnym wyrokiem sądu na karę dodatkową utraty praw publicznych lub degradacji;

3) decyzji Ministra Obrony Narodowej lub właściwego organu wojskowego podjętej na wniosek sądu honorowego o pozbawienie żołnierza posiadanego stopnia.

2. W przypadkach określonych w ust. 1 pkt 2 i 3 żołnierz zachowuje stopień szeregowca.

Art. 68. 1. Żołnierz może być pozbawiony posiadanego stopnia wojskowego w razie stwierdzenia utraty wartości moralnych, a w szczególności w przypadku skazania prawomocnym wyrokiem sądu na karę pozbawienia wolności za przestępstwo popełnione umyślnie.

2. O pozbawieniu stopnia orzeka organ właściwy do mianowania na ten stopień. O pozbawieniu stopnia podporucznika orzeka Minister Obrony Narodowej.

3. Organ orzekający o pozbawieniu stopnia określa, jaki stopień wojskowy przysługuje żołnierzowi pozbawionemu posiadanego stopnia.

Art. 69. Szeregowcowi posiadającemu wyższy stopień oraz podoficerowi może być obniżony posiadany stopień woj-

skowy w razie ukarania go karą dyscyplinarną obniżenia stopnia wojskowego na zasadach i w trybie określonym w przepisach o dyscyplinie wojskowej.

Art. 70. 1. Żołnierz odzyskuje utracony stopień w razie uchylecia:

1) wyroku skazującego na karę dodatkową utraty praw publicznych lub degradacji;

2) orzeczenia sądu honorowego, na podstawie którego nastąpiło pozbawienie stopnia wojskowego;

3) kary dyscyplinarnej obniżenia stopnia wojskowego.

2. W razie ponownego uzyskania obywatelstwa polskiego osoba pozbawiona stopnia wojskowego odzyskuje stopień szeregowca, chyba że organ uprawniony do mianowania uzna za wskazane przywrócić jej utracony wyższy stopień wojskowy.

Art. 71. 1. Za szczególne osiągnięcia w pracy lub za usługi dla Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej można żołnierzowi przywrócić utracony stopień wojskowy.

2. Przywrócenie stopnia wojskowego w razie jego utraty wskutek skazania na karę dodatkową utraty praw publicznych nie może nastąpić przed upływem czasu, na który wymierzono tę karę.

3. O przywróceniu stopnia wojskowego orzeka organ właściwy do mianowania na ten stopień. O przywróceniu stopnia podporucznika orzeka Minister Obrony Narodowej.

Rozdział 3.

Zasadnicza służba wojskowa.

Art. 72. 1. Czas trwania zasadniczej służby wojskowej wynosi dwadzieścia cztery miesiące.

2. Czas trwania zasadniczej służby wojskowej w jednostkach pływających, rakietowych i radiotechnicznych wynosi trzydzieści sześć miesięcy.

3. Służbę określoną w ust. 1 i 2 odbywa się w jednym nieprzerwanym okresie.

4. Zasadnicza służba wojskowa może być odbywana także w kilku okresach w ciągu trzech lat. W tym przypadku czas trwania tej służby nie może przekraczać łącznie osiemnastu miesięcy. Podział służby na okresy ustala Minister Obrony Narodowej.

5. Minister Obrony Narodowej może stosownie do potrzeb Sił Zbrojnych ograniczać czas trwania zasadniczej służby wojskowej.

6. W przypadkach gdy wymaga tego konieczność zapewnienia obrony Państwa, Rada Ministrów może przedłużać czas trwania zasadniczej służby wojskowej o okres nie przekraczający dwunastu miesięcy.

Art. 73. 1. Do odbycia zasadniczej służby wojskowej powołuje się poborowych przeznaczonych stosownie do art. 35 do tej służby oraz poborowych, którzy zgłosili się ochotniczo do jej odbycia.

2. Do odbycia zasadniczej służby wojskowej określonej w art. 72 ust. 1 i 2 powołuje się również mężczyzn uznanych za zdolnych do służby wojskowej, którzy ukończyli siedemnaście lat życia i zgłosili się ochotniczo do tej służby.

Art. 74. 1. Poborowi oraz ochotnicy określani w art. 73 ust. 2 mogą zgłaszać się dobrowolnie do długoterminowej zasadniczej służby wojskowej na czas ustalony przez Ministra Obrony Narodowej.

2. Długoterminowa zasadnicza służba wojskowa może być połączona z nauką zawodu w zakresie zasadniczej szkoły zawodowej według programu ustalonego przez Ministra Obrony Narodowej w porozumieniu z Ministrem Oświaty i Szkolnictwa Wyższego.

3. Żołnierze przyjęci do długoterminowej zasadniczej służby wojskowej są obowiązani do pełnienia tej służby przez ustalony czas jej trwania.

Art. 75. 1. Ochotników określonych w art. 73 ust. 2 i art. 74 ust. 1 kieruje się do powiatowej komisji poborowej w celu ustalenia zdolności do służby wojskowej.

2. Wydanie przez powiatową komisję poborową orzeczenia o niezdolności ochotnika do służby wojskowej nie zwalnia go od obowiązku stawienia się do poboru w określonym terminie i miejscu (art. 22).

Art. 76. Żołnierze przeniesieni w czasie odbywania zasadniczej służby wojskowej do jednostki wojskowej, w której służba ta trwa dłużej lub krócej od okresu, na jaki ich powołano, są obowiązani do odbywania służby przez czas ustalony dla żołnierzy tej jednostki.

Art. 77. 1. Żołnierza, który odbył zasadniczą służbę wojskową, przenosi się do rezerwy.

2. Przed upływem czasu trwania zasadniczej służby wojskowej żołnierza zwalnia się z tej służby bez przeniesienia do rezerwy:

- 1) w razie odbywania tej służby w kilku okresach;
- 2) w razie uznania go za czasowo niezdolnego do służby wojskowej;
- 3) jeżeli w czasie odbywania tej służby zostanie uznany za jedynego żywiciela rodziny;
- 4) w razie zarządzenia w stosunku do niego wykonania kary pozbawienia wolności, w tym również kary zastępczej, chyba że na wniosek właściwego dowódcy nastąpi odroczenie wykonania kary do czasu odbycia przez żołnierza tej służby.

3. Po ustaniu przyczyny zwolnienia z zasadniczej służby wojskowej (ust. 2) właściwy powiatowy sztab wojskowy powołuje żołnierza do dalszego odbywania tej służby, jeżeli nie zachodzą warunki uzasadniające udzielenie mu odroczenia, albo przenosi go do rezerwy.

Art. 78. 1. Zwolnienie z zasadniczej służby wojskowej w przypadku określonym w art. 77 ust. 2 pkt 3 następuje na podstawie decyzji o uznaniu żołnierza za jedynego żywiciela rodziny.

2. Rada Ministrów określa w drodze rozporządzenia warunki i zasady uznawania żołnierza za jedynego żywiciela rodziny, zasady i tryb orzekania w tych sprawach oraz organy właściwe do orzekania.

Rozdział 4.

Wojskowe szkolenie poborowych.

Art. 79. 1. Wojskowe szkolenie poborowych polega na odbywaniu w okresie trzech lat:

- 1) zajęć szkoleniowych organizowanych w czasie wolnym od pracy;
- 2) przeszkolenia na obozie szkoleniowym przez okres do trzydziestu dni;
- 3) innej służby uzasadnionej potrzebami obrony lub interesem Państwa.

2. Wojskowe szkolenie poborowych może być odbywane również w formacjach samoobrony.

3. Łączny czas wojskowego szkolenia poborowych nie może przekraczać sześćdziesięciu dni w roku. Do czasu tego nie wlicza się okresów udziału w zwalczaniu klęsk żywiołowych.

Art. 80. 1. Do wojskowego szkolenia poborowych powołuje się poborowych przeznaczonych stosownie do art. 35 do tego szkolenia.

2. Wojskowym szkoleniem poborowych mogą być objęte również kobiety przeznaczone do tego szkolenia stosownie do art. 37. Powołanie kobiet do odbywania tego szkolenia może nastąpić do końca roku kalendarzowego, w którym kończą dwadzieścia cztery lata życia.

Art. 81. 1. Żołnierze odbywający wojskowe szkolenie poborowych, którzy nie korzystają z odroczenia zasadniczej służby wojskowej, mogą być powołani do zasadniczej służby wojskowej odbywanej w kilku okresach (art. 72 ust. 4).

2. Żołnierze odbywający zasadniczą służbę wojskową w kilku okresach mogą być objęci wojskowym szkoleniem poborowych w czasie przerw w odbywaniu tej służby.

3. Łączny czas wojskowego szkolenia poborowych i zasadniczej służby wojskowej odbywanej w kilku okresach nie może przekraczać osiemnastu miesięcy w trzyletnim okresie, licząc od dnia powołania żołnierza po raz pierwszy do czynnej służby wojskowej.

Art. 82. Żołnierzy, którzy z powodu uznania za czasowo niezdolnych do służby wojskowej lub zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności nie odbywają wojskowego szkolenia poborowych, po ustaniu tych przyczyn powiatowy sztab wojskowy powołuje do dalszego odbywania tego szkolenia lub przenosi do rezerwy.

Art. 83. Żołnierzy, którzy odbyli wojskowe szkolenie poborowych, powiatowy sztab wojskowy przenosi do rezerwy.

Rozdział 5.

Wojskowe szkolenie studentów.

Art. 84. 1. Wojskowe szkolenie studentów polega na odbywaniu w czasie studiów:

- 1) zajęć wojskowych prowadzonych w ramach studium wojskowego, które są obowiązkowymi przedmiotami nauki objętymi planami studiów i programami nauczania szkoły;
- 2) przeszkolenia wojskowego odbywanego w jednostkach wojskowych w czasie wolnym od zajęć w szkole lub po zakończeniu ostatniego roku nauki; przeszkolenie to może być połączone z odbywaniem obowiązkowej praktyki objętej programem nauczania szkoły.

2. Czas trwania przeszkolenia wojskowego może wynosić łącznie trzy miesiące. Rada Ministrów może stosownie do potrzeb obronności przedłużyć czas trwania tego przeszkolenia w granicach do dwunastu miesięcy, na okres po zakończeniu ostatniego roku nauki, z odpowiednim zaliczeniem odbytego przeszkolenia na poczet łącznego czasu trwania ćwiczeń wojskowych w rezerwie.

Art. 85. 1. Do wojskowego szkolenia studentów powołuje się poborowych (art. 22 i 23) przyjętych na studia w szkołach wyższych i wyższych szkołach zawodowych, w których szkolenie to jest prowadzone, uznanych za zdolnych do służby wojskowej.

2. Do wojskowego szkolenia studentów mogą być powołane również kobiety przyjęte na studia w szkołach wyższych i wyższych szkołach zawodowych, przeznaczone stosownie do art. 37 do tego szkolenia.

3. Studenci będący żołnierzami rezerwy mogą być na własną prośbę poddani wojskowemu szkoleniu studentów.

Art. 86. 1. Osoby odbywające wojskowe szkolenie studentów przenosi się do rezerwy po odbyciu szkolenia w ramach studium wojskowego i przeszkolenia w jednostce wojskowej oraz po złożeniu z wynikiem pomyślnym egzaminu końcowego z tego szkolenia.

2. Mężczyźni objęci wojskowym szkoleniem studentów, którzy z jakichkolwiek powodów nie ukończyli szkolenia lub nie złożyli z wynikiem pomyślnym egzaminu końcowego z tego szkolenia, mogą być powołani do odbycia zasadniczej służby wojskowej, chociażby nawet przekroczyli dwadzieścia cztery lata życia.

3. Osoby, które odbywały wojskowe szkolenie studentów i z powodu uznania za czasowo niezdolne do służby wojskowej zostały zwolnione od obowiązku odbywania tego szkolenia, po upływie okresu trwania czasowej niezdolności poddaje się dalszemu wojskowemu szkoleniu studentów, albo:

- 1) mężczyźni kieruje się do powiatowej komisji poborowej w celu udzielenia odroczenia zasadniczej służby wojskowej;
- 2) kobiety przenosi się do rezerwy.

Art. 87. 1. Minister Obrony Narodowej w porozumieniu z ministrami sprawującymi nadzór nad szkołami określa:

- 1) szkoły wyższe i wyższe szkoły zawodowe, w których prowadzi się wojskowe szkolenie studentów;

- 2) organizację studium wojskowego;
- 3) zasady prowadzenia zajęć wojskowych w ramach studium wojskowego;
- 4) terminy i czas trwania przeszkolenia studentów w jednostkach wojskowych;
- 5) zasady i normy umundurowania i wyekwipowania wojskowego dla osób odbywających wojskowe szkolenie studentów.

2. Minister Obrony Narodowej ustala programy wojskowego szkolenia studentów i sprawuje nadzór nad tym szkoleniem.

3. Minister Obrony Narodowej na wniosek właściwego ministra w szczególnie uzasadnionych przypadkach może zarządzić prowadzenie wojskowego szkolenia osób kształcących się w szkołach nie będących szkołami wyższymi lub wyższymi szkołami zawodowymi.

4. Do osób obowiązanych w myśl ust. 3 do odbywania wojskowego szkolenia stosuje się przepisy dotyczące studentów szkół wyższych poddanych wojskowemu szkoleniu.

Art. 88. 1. Koszty związane z utworzeniem i działalnością studium wojskowego pokrywa się z tej części budżetu centralnego, z której są pokrywane wydatki szkoły; nie dotyczy to sprzętu i uzbrojenia wojskowego przydzielonego nieodpłatnie przez organy wojskowe.

2. Koszty związane z odbywaniem przez studentów przeszkolenia wojskowego w jednostkach wojskowych pokrywa się z budżetu centralnego w części dotyczącej Ministerstwa Obrony Narodowej.

Rozdział 6.

Służba wojskowa żołnierzy rezerwy.

Art. 89. Żołnierzami rezerwy są osoby przeniesione do rezerwy na podstawie przepisów niniejszej ustawy lub na podstawie przepisów szczególnych.

Art. 90. 1. Obowiązek służby wojskowej żołnierzy rezerwy polega na odbywaniu ćwiczeń wojskowych.

2. W ramach ćwiczeń wojskowych żołnierze rezerwy mogą być powoływani do pełnienia funkcji dowódczych i instruktorskich związanych z prowadzeniem wojskowego szkolenia poborowych lub szkolenia poborowych w oddziałach samoobrony.

3. Niezależnie od ćwiczeń wojskowych można powołać podoficerów, chorążych i oficerów rezerwy, w przypadkach uzasadnionych potrzebami obrony Państwa lub potrzebami Sił Zbrojnych, do okresowej służby wojskowej.

Art. 91. 1. Żołnierze rezerwy mogą być zobowiązani do doskonalenia posiadanej wiedzy wojskowej w drodze samokształcenia.

2. Minister Obrony Narodowej określa grupy żołnierzy rezerwy podlegające obowiązkowi samokształcenia oraz zasady wykonywania tego obowiązku.

Art. 92. 1. Łączny czas trwania ćwiczeń wojskowych przez cały okres pozostawania żołnierza w rezerwie nie może przekraczać:

- 1) dla szeregowców i podoficerów, którzy odbyli zasadniczą służbę wojskową — dwunastu miesięcy;
- 2) dla szeregowców i podoficerów, którzy nie odbyli zasadniczej służby wojskowej — osiemnastu miesięcy;
- 3) dla chorążych i oficerów — dwudziestu czterech miesięcy.

2. Ćwiczeń wojskowych odbytych w stopniu szeregowca lub w stopniu podoficerskim nie zalicza się do łącznego czasu ćwiczeń wojskowych ustalonego dla chorążych i oficerów.

Art. 93. 1. Czas trwania ćwiczeń wojskowych nie może przekraczać dziewięćdziesięciu dni łącznie w ciągu roku.

2. W przypadkach uzasadnionych potrzebami obrony Państwa Rada Ministrów może zwiększyć czas trwania ćwiczeń

wojskowych w ciągu roku o okres nie przekraczający dalszych dziewięćdziesięciu dni.

Art. 94. Do czasu trwania ćwiczeń wojskowych, o których mowa w art. 92 i 93, nie wlicza się okresów udziału w zwalczaniu klęsk żywiołowych.

Art. 95. Minister Obrony Narodowej określa w zależności od potrzeb obrony sposób i formę odbywania ćwiczeń wojskowych oraz ich ilość i czas trwania dla poszczególnych grup żołnierzy rezerwy, stosownie do ich wieku oraz stopnia i rodzaju wyszkolenia wojskowego.

Art. 96. 1. Do okresowej służby wojskowej powołuje się podoficerów, chorążych i oficerów rezerwy w ilościach określonych corocznie przez Radę Ministrów.

2. Łączny czas trwania okresowej służby wojskowej nie może przekraczać dwudziestu czterech miesięcy przez okres pozostawania żołnierza w rezerwie.

3. Do okresowej służby wojskowej nie powołuje się żołnierzy rezerwy, którzy pełnili zawodową służbę wojskową określoną w odrębnych przepisach.

4. Jeżeli żołnierz podlegający zwolnieniu z okresowej służby wojskowej w związku z upływem czasu trwania tej służby lub orzeczeniem niezdolności do służby wojskowej jest niezdolny do pracy z powodu choroby stwierdzonej orzeczeniem lekarskim, czas trwania okresowej służby wojskowej przedłuża się na jego prośbę na okres choroby, nie przekraczający sześciu miesięcy.

Rozdział 7.

Służba wojskowa w razie wprowadzenia stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa Państwa, ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny.

Art. 97. 1. W razie wprowadzenia stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa Państwa, ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny poborowi uznani za zdolnych do służby wojskowej oraz żołnierze rezerwy mogą być w każdym czasie powołani do czynnej służby wojskowej.

2. Do czynnej służby wojskowej mogą być powołane również inne osoby, które zgłosiły się do pełnienia tej służby w drodze zaciągu ochotniczego.

3. Minister Obrony Narodowej określa zasady przeprowadzania zaciągu ochotniczego.

Art. 98. Żołnierze odbywający czynną służbę wojskową (art. 47 pkt 1) oraz żołnierze powołani do tej służby stosownie do art. 97 pozostają w czynnej służbie wojskowej do czasu zwolnienia.

Art. 99. 1. Żołnierze powołani do czynnej służby wojskowej mogą być przeznaczeni do pełnienia tej służby w formacjach samoobrony lub w dziedzinach zmilitaryzowanych.

2. Minister Obrony Narodowej określa zasady i tryb przeznaczania żołnierzy do służby w formacjach samoobrony i w dziedzinach zmilitaryzowanych oraz zasady pełnienia tej służby.

Art. 100. 1. Przeprowadzenie poboru zarządza Minister Obrony Narodowej.

2. Minister Obrony Narodowej może zarządzić objęcie obowiązkiem stawienia się do poboru:

- 1) mężczyzn, którzy w danym roku kalendarzowym kończą osiemnaście lat życia;
- 2) kobiet posiadających kwalifikacje przydatne do służby wojskowej, które w danym roku kalendarzowym kończą osiemnaście, a nie przekroczyły czterdziestu lat życia i nie są żołnierzami rezerwy;
- 3) osób uznanych za czasowo niezdolne do służby wojskowej.

3. Osoby wymienione w ust. 2 są poborowymi w rozumieniu art. 97 ust. 1.

Art. 101. 1. Do przeprowadzania poboru są właściwe powiatowe i wojewódzkie sztaby wojskowe.

2. Szefowie powiatowych i wojewódzkich sztabów wojskowych powołują powiatowe i wojewódzkie komisje poborowe w składzie określonym przez Ministra Obrony Narodowej.

3. Orzeczenia powiatowych komisji poborowych są ostateczne.

4. Orzeczenie powiatowej komisji poborowej może być zmienione lub uchylone przez wojewódzką komisję poborową tylko w trybie nadzoru, jeżeli zostało wydane z naruszeniem przepisów prawa lub jest oczywiście błędne.

Art. 102. Odroczenia służby wojskowej udziela się tylko ze względu na stan zdrowia, na czas ustalony przez powiatową komisję poborową, nie dłuższy jednak niż sześć miesięcy. Po upływie tego okresu poborowy korzystający z odroczenia obowiązany jest stawić się ponownie przed właściwą komisją poborową.

Art. 103. 1. Minister Obrony Narodowej może zwolnić od obowiązku pełnienia czynnej służby wojskowej osoby, które ze względu na posiadane kwalifikacje naukowe, zawodowe lub specjalne są niezbędne z punktu widzenia potrzeb Państwa na zajmowanych stanowiskach pracy.

2. Zasady i tryb zwalniania od obowiązku pełnienia czynnej służby wojskowej (reklamowania) określa Komitet Obrony Kraju.

Art. 104. 1. Zwolnienie z czynnej służby wojskowej następuje:

- 1) w razie uznania żołnierza przez wojskową komisję lekarską za trwale niezdolnego do służby wojskowej;
- 2) w razie demobilizacji poszczególnych roczników lub grup żołnierzy określonych przez Ministra Obrony Narodowej.

2. Zwolnienie z czynnej służby wojskowej może nastąpić:

- 1) w razie uznania żołnierza przez wojskową komisję lekarską za czasowo niezdolnego do służby wojskowej;
- 2) w przypadku reklamowania.

3. Żołnierze zwolnieni z czynnej służby wojskowej obowiązani są zgłosić się osobiście w ciągu siedmiu dni od dnia zwolnienia ze służby do właściwego ze względu na miejsce pobytu stałego (zamieszkania) powiatowego sztabu wojskowego w celu dokonania odpowiednich zmian w ewidencji wojskowej.

Rozdział 8.

Szczególne uprawnienia żołnierzy i ich rodzin.

Art. 105. 1. W okresie między powołaniem pracownika do czynnej służby wojskowej a jej odbyciem stosunek pracy (stosunek służbowy) nie może być przez zakład pracy wypowiedziany ani rozwiązany.

2. W przypadku gdy okres dokonanego przez zakład pracy lub przez pracownika wypowiedzenia stosunku pracy upływa po powołaniu pracownika do czynnej służby wojskowej, wypowiedzenie staje się bezskuteczne. W tym przypadku rozwiązanie stosunku pracy może nastąpić tylko na żądanie pracownika.

3. Wypowiedzenie i rozwiązanie przez zakład pracy stosunku pracy z pracownikami powołanymi do wojskowego szkolenia poborowych lub powołanymi w myśl art. 90 ust. 2 do pełnienia funkcji dowódczych i instruktorskich może nastąpić jedynie za zgodą rady zakładowej lub jej prezydium wyrażoną w formie uchwały uwidocznionej w protokole, a w zakładach, w których nie ma rady zakładowej, za pisemną zgodą delegata związkowego. W zakładach pracy, w których nie działa rada zakładowa lub delegat związkowy, w przedmiocie zgody wypowiada się właściwy terenowy zarząd związku zawodowego.

4. W razie powołania pracowników, o których mowa w ust. 3, do czynnej służby wojskowej, z wyjątkiem zajęć szkoleniowych określonych w art. 79 ust. 1 pkt 1, stosuje się do nich przepisy ust. 1 i 2.

5. Przepisy ust. 1 i 2 stosuje się również do umów o pracę zawartych na okres próbny. W razie upływu okresu próbnego po powołaniu pracownika do czynnej służby wojskowej umowę o pracę uważa się za umowę zawartą na czas nieokreślony.

6. Umowa o pracę zawarta na czas określony lub na okres wykonania określonej roboty ulega jednakże rozwiązaniu z upływem terminu, na który została zawarta.

7. Przepisów ust. 1—6 nie stosuje się w przypadkach, gdy zakład pracy jest uprawniony do rozwiązania stosunku pracy bez wypowiedzenia z winy pracownika lub gdy zakład pracy ulegnie zupełnej likwidacji. W tych przypadkach rozwiązanie stosunku pracy następuje na zasadach ogólnych.

Art. 106. 1. Zakład pracy, który zatrudniał pracownika w dniu powołania do zasadniczej lub okresowej służby wojskowej, jest obowiązany zatrudnić go na poprzednio zajmowanym stanowisku lub stanowisku równorzędnym pod względem rodzaju pracy oraz nie niżej, opłać, jeżeli najpóźniej w ciągu trzydziestu dni od dnia zwolnienia z tej służby pracownik zgłosił swój powrót do zakładu pracy w celu podjęcia zatrudnienia. Niezachowanie tego terminu powoduje rozwiązanie stosunku pracy z mocy prawa, chyba że nastąpiło z przyczyn niezależnych od pracownika.

2. Jeżeli pracownik uzyskał podczas służby wojskowej inne lub wyższe niż posiadane uprzednio kwalifikacje zawodowe, zakład pracy lub organ nadrzędny tego zakładu jest obowiązany na wniosek pracownika wyznaczyć go w miarę możliwości na stanowisko, które odpowiada nabytym w wojsku kwalifikacjom.

3. Pracownik zwolniony z ćwiczeń lub przeszkolenia wojskowego albo ze służby określonej w art. 79 ust. 1 pkt 2 i 3 jest obowiązany zgłosić się do pracy w terminie określonym przez Przewodniczącego Komitetu Pracy i Płac w porozumieniu z Ministrem Obrony Narodowej i Centralną Radą Związków Zawodowych. W razie niezachowania tego terminu stosuje się przepisy dotyczące usprawiedliwiania nieobecności w pracy oraz skutków nieusprawiedliwionej nieobecności.

Art. 107. 1. Żołnierze zwolnieni z zasadniczej lub okresowej służby wojskowej, którzy przed powołaniem do tej służby nie byli zatrudnieni albo z ważnych przyczyn nie podjęli zatrudnienia wykonywanego przed powołaniem, mogą zgłosić się w ciągu trzydziestu dni od dnia zwolnienia ze służby wojskowej do właściwego do spraw zatrudnienia organu prezydium powiatowej rady narodowej z wnioskiem o zatrudnienie ich stosownie do posiadanych kwalifikacji.

2. Organ, o którym mowa w ust. 1, jest obowiązany skierować żołnierza do odpowiedniego zakładu pracy, który ma obowiązek zatrudnić żołnierza stosownie do jego kwalifikacji i w miarę wolnych stanowisk.

3. Rada Ministrów określa w drodze rozporządzenia warunki, zasady i tryb kierowania do pracy żołnierzy, o których mowa w ust. 1, oraz zachowania ciągłości pracy w razie zmiany zatrudnienia w związku z odbywaniem służby wojskowej.

Art. 108. 1. Okres odbytej zasadniczej lub okresowej służby wojskowej zalicza się do okresu zatrudnienia, w zakresie wszelkich uprawnień związanych z zatrudnieniem, pracownikom, którzy po odbyciu tej służby podjęli zatrudnienie w tym samym zakładzie pracy, w którym byli zatrudnieni przed powołaniem do służby, albo w tej samej gałęzi pracy.

2. Okres odbytej zasadniczej lub okresowej służby wojskowej zalicza się do okresu zatrudnienia również żołnierzom podejmującym zatrudnienie, którzy przed powołaniem do tej służby nie byli zatrudnieni albo po jej odbyciu podjęli zatrudnienie w innym zakładzie pracy lub w innej gałęzi pracy.

3. Warunkiem zaliczenia okresu odbytej służby wojskowej do okresu zatrudnienia jest zachowanie terminów, o których mowa w art. 106 ust. 1 lub art. 107 ust. 1.

4. Rada Ministrów po porozumieniu z Centralną Radą Związków Zawodowych określa w drodze rozporządzenia szczegółowe zasady zaliczania zasadniczej lub okresowej służby wojskowej do okresu zatrudnienia oraz zakres i warunki zaliczania tej służby żołnierzom, o których mowa w ust. 2.

Art. 109. 1. Pracownik powołany do zasadniczej lub okresowej służby wojskowej zachowuje prawo do ostatnio pobieranego wynagrodzenia z zakładu pracy do końca miesiąca kalendarzowego, w którym rozpoczął odbywanie tej służby, nie mniej jednak niż za dwa tygodnie.

2. Pracownik powołany na ćwiczenia lub przeszkolenie wojskowe albo do wojskowego szkolenia poborowych zachowuje prawo do pełnego wynagrodzenia za czas pracy opuszczony z powodu odbywania czynnej służby wojskowej, nie dłużej jednak niż do końca miesiąca kalendarzowego, w którym rozpoczął odbywanie tej służby. Poczynając od następnego miesiąca kalendarzowego pracownik ten zachowuje przez czas odbywania czynnej służby wojskowej prawo: do 50%, jeżeli nie utrzymuje rodziny, do 60%, jeżeli utrzymuje jednego członka rodziny, i do 75% wynagrodzenia, jeżeli utrzymuje co najmniej dwóch członków rodziny. Rada Ministrów może w drodze rozporządzenia podwyższyć do 100% wysokość wynagrodzenia, które przysługuje pracownikom utrzymującym rodzinę.

3. Uprawnienia określone w ust. 1 i 2 przysługują również osobom wykonującym pracę nakładczą, jeżeli osoby te w okresie ostatnich trzech miesięcy poprzedzających miesiąc, w którym nastąpiło powołanie do czynnej służby wojskowej, podlegały ubezpieczeniu społecznemu.

4. Wynagrodzenie, o którym mowa w ust. 1—3, oblicza się według zasad przewidzianych dla obliczania wynagrodzenia za czas urlopu wypoczynkowego.

5. Zasady i sposób ustalania oraz wypłacania wynagrodzenia, o którym mowa w ust. 1—4, określa Rada Ministrów w drodze rozporządzenia.

Art. 110. 1. W okresie odbywania przez żołnierza zasadniczej służby wojskowej rozwiązanie przez zakład pracy stosunku pracy z żoną żołnierza może nastąpić wyłącznie z winy pracownicy lub w razie zupełnej likwidacji zakładu pracy.

2. Właściwy do sprawy zatrudnienia organ prezydium rady narodowej jest obowiązany skierować nie zatrudnioną żonę żołnierza odbywającego zasadniczą służbę wojskową, na jej żądanie, do uspołecznionego zakładu pracy, który ma obowiązek zatrudnić ją stosownie do posiadanych kwalifikacji i w miarę wolnych stanowisk.

Art. 111. 1. Członkowie rodziny pozostający na utrzymaniu żołnierza odbywającego ćwiczenia lub przeszkolenie wojskowe albo czynną służbę wojskową określoną w art. 79 ust. 1 pkt 2 i 3, któremu nie przysługuje prawo do wynagrodzenia, otrzymują zasiłkiienne w czasie odbywania przez żołnierza tych ćwiczeń, przeszkolenia lub służby.

2. Prawo do zasiłków dziennych przez czas określony przysługuje również:

- 1) żołnierzom zwolnionym z czynnej służby wojskowej, którzy przed powołaniem do jej odbycia nie byli pracownikami, jeżeli po zwolnieniu z tej służby są niezdolni do podjęcia pracy z powodu choroby;
- 2) członkom rodzin pozostającym na utrzymaniu żołnierzy wymienionych w pkt 1.

3. Rada Ministrów określa w drodze rozporządzenia wysokość zasiłków dziennych, warunki, zasady i tryb ich przyznawania i wypłacania, członków rodziny żołnierzy uprawnionych do pobierania zasiłków oraz organy właściwe w tych sprawach.

Art. 112. 1. Członkom rodzin żołnierzy odbywających zasadniczą służbę wojskową przysługuje prawo do bezpłatnego korzystania ze świadczeń zakładów społecznych służby zdrowia. Prawo to przysługuje również przez czas określony żołnierzom zwolnionym z tej służby i członkom ich rodzin oraz innym żołnierzom zwolnionym z czynnej służby wojskowej.

2. Ministrowie Obrony Narodowej oraz Zdrowia i Opieki Społecznej określają w drodze rozporządzenia zasady korzystania ze świadczeń przewidzianych w ust. 1, osoby uprawnione do korzystania z tych świadczeń, zakres i tryb udzielania świadczeń oraz okresy czasu, przez jaki one przysługują.

Art. 113. 1. Członków rodziny żołnierza odbywającego czynną służbę wojskową, którzy zamieszkiwali wspólnie z nim w dniu powołania go do tej służby, nie wolno usuwać przymusowo z mieszkań zajmowanych na podstawie tytułu prawnego.

2. Nie wolno również zajmować mieszkań żołnierzy samotnych odbywających czynną służbę wojskową.

Art. 114. Członkom rodzin żołnierzy odbywających okresową służbę wojskową przysługuje:

- 1) bezpłatna pomoc lecznicza — w zakresie i na warunkach określonych w drodze rozporządzenia przez Ministrów Obrony Narodowej oraz Zdrowia i Opieki Społecznej;
- 2) prawo do ulg przy przejazdach państwowymi środkami komunikacyjnymi — w zakresie i na warunkach określonych w drodze rozporządzenia przez Ministrów Komunikacji i Żeglugi w porozumieniu z Ministrem Obrony Narodowej.

Art. 115. 1. Przepisy art. 105—113 stosuje się również do żołnierzy pełniących czynną służbę wojskową w razie wprowadzenia stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa Państwa, ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny oraz do członków ich rodzin.

2. Członkowie rodziny pozostający na utrzymaniu żołnierza pełniącego służbę określoną w ust. 1 zachowują prawo do wszystkich świadczeń ze strony zakładu pracy, który zatrudniał żołnierza w dniu powołania go do służby, przysługujących członkom rodziny innych pracowników tego zakładu.

Art. 116. Rada Ministrów może w drodze rozporządzenia przyznać żołnierzom oraz członkom ich rodzin inne uprawnienia lub ulgi oprócz przewidzianych w ustawie, określając zasady i warunki korzystania z nich.

Art. 117. 1. Żołnierze w czynnej służbie wojskowej, którzy podczas lub w związku z wykonywaniem obowiązków służbowych w czasie pokoju doznali wskutek wypadku uszkodzenia zdrowia powodującego niezdolność do służby wojskowej oraz inwalidztwo I lub II grupy, otrzymują — niezależnie od zaopatrzenia inwalidzkiego oraz od innych świadczeń przewidzianych w ustawie — jednorazowe odszkodowanie:

- 1) szeregowcy — w wysokości dwunastomiesięcznego uposażenia podoficera zawodowego w pierwszym stopniu podoficerskim i według stanowiska typowego dla tego stopnia;
- 2) podoficerowie, chorążowie i oficerowie — w wysokości dwunastomiesięcznego uposażenia podoficera, chorążego lub oficera zawodowego w odpowiednim stopniu wojskowym i według stanowiska typowego dla tego stopnia.

2. Jeżeli żołnierz zmarł wskutek wypadku określonego w ust. 1 nie później niż w ciągu dwóch lat od tego wypadku, a odszkodowania jeszcze nie otrzymał, otrzymują je pozostali po nim członkowie rodziny niezależnie od zaopatrzenia przysługującego stosownie do przepisów o zaopatrzeniu inwalidów wojskowych i członków ich rodzin.

3. Odszkodowanie nie przysługuje, jeżeli uszkodzenie zdrowia lub śmierć nastąpiły z winy umyślnej żołnierza.

4. Członkami rodziny uprawnionymi do odszkodowania są:

- 1) małżonek, który w dniu śmierci żołnierza pozostawał ze zmarłym żołnierzem we wspólności małżeńskiej;
- 2) inni członkowie rodziny (dzieci, wnuki, rodzeństwo, rodzice) spełniający w dniu śmierci żołnierza warunki do uzyskania renty rodzinnej stosownie do przepisów o zaopatrzeniu inwalidów wojskowych i członków ich rodzin.

5. Minister Obrony Narodowej określa w drodze rozporządzenia zasady oraz tryb przyznawania i wypłacania odszkodowania, jak również organy wojskowe właściwe w tych sprawach.

DZIAŁ IV.

Służba w formacjach samoobrony.

Art. 118. 1. W skład formacji samoobrony wchodzi zakładowe, terenowe i specjalistyczne oddziały samoobrony oraz inne jednostki organizacyjne tych formacji.

2. Zakładowe oddziały samoobrony tworzy się w urzędach i instytucjach państwowych oraz jednostkach gospodarki społecznej.

3. Terenowe oddziały samoobrony tworzy się w miastach, osiedlach, gromadach i wsiach.

4. Do wykonywania określonych zadań tworzy się specjalistyczne oddziały samoobrony.

5. Komitet Obrony Kraju określa ogólne zasady tworzenia formacji samoobrony i ich ramową strukturę organizacyjną oraz zasady wyposażania formacji samoobrony w niezbędny sprzęt i środki.

Art. 119. Ogólne kierownictwo i nadzór nad formacjami samoobrony sprawuje Minister Obrony Narodowej.

Art. 120. 1. Obowiązek służby w formacjach samoobrony polega na:

- 1) odbywaniu szkolenia poborowych w oddziałach samoobrony;
- 2) odbywaniu ćwiczeń samoobrony;
- 3) pełnieniu czynnej służby w razie wprowadzenia stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa Państwa, ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny.

2. Obowiązek służby w formacjach samoobrony obejmuje również udział w zwalczaniu klęsk żywiołowych.

Art. 121. 1. Obowiązkowi służby w formacjach samoobrony podlegają:

- 1) poborowi przeznaczeni do szkolenia w oddziałach samoobrony i kobiety przeznaczone do tego szkolenia;
- 2) żołnierze rezerwy przeznaczeni do służby w formacjach samoobrony;
- 3) mężczyźni zwolnieni od obowiązku służby wojskowej przeznaczeni do służby w formacjach samoobrony i kobiety przeznaczone do służby w tych formacjach stosownie do art. 37 — do końca roku kalendarzowego, w którym kończą sześćdziesiąt lat życia.

2. Obowiązkowi służby w formacjach samoobrony nie podlegają osoby uznane ze względu na stan zdrowia za trwale niezdolne do tej służby oraz osoby posiadające inne przydziały organizacyjno-mobilizacyjne.

3. Obowiązkowi odbywania (pełnienia) służby w formacjach samoobrony, o której mowa w art. 120, nie podlegają osoby uznane za czasowo niezdolne do tej służby.

Art. 122. 1. Przeznaczenie do służby w formacjach samoobrony następuje w drodze nadania przydziału organizacyjno-mobilizacyjnego osobom obowiązującym do tej służby.

2. Przydziały organizacyjno-mobilizacyjne nadaje właściwy powiatowy sztab wojskowy. Przydziały nadaje się:

- 1) do zakładowego oddziału samoobrony — na wniosek kierownika jednostki organizacyjnej, w której taki oddział został utworzony;
- 2) do terenowego oddziału samoobrony — na wniosek

właściwego terenowego organu administracji państwowej;

- 3) do specjalistycznego oddziału samoobrony — na wniosek organu, któremu taki oddział jest podporządkowany.

3. Minister Obrony Narodowej określa zasady przeznaczania do służby w formacjach samoobrony oraz zasady i tryb nadawania przydziałów organizacyjno-mobilizacyjnych i dokonywania zmian tych przydziałów.

Art. 123. 1. Osoby, którym nadano przydziały organizacyjno-mobilizacyjne do służby w formacjach samoobrony, są obowiązane zgłaszać się do tej służby w określonym terminie i miejscu na wezwanie komendanta oddziału lub innej jednostki organizacyjnej formacji samoobrony.

2. Wezwanie do służby w formacjach samoobrony następuje w drodze pisemnego wezwania imiennego, obwieszczenia lub innego zawiadomienia dokonanego w sposób zwyczajowo przyjęty w danym zakładzie pracy lub w danej miejscowości.

Art. 124. 1. Szkolenie poborowych w oddziałach samoobrony polega na odbywaniu w okresie trzech lat:

- 1) zajęć szkoleniowych organizowanych w czasie wolnym od pracy;
- 2) przeszkolenia na obozie szkoleniowym przez okres do trzydziestu dni;
- 3) ćwiczeń praktycznych uzasadnionych potrzebami obrony lub interesem Państwa.

2. Łączny czas szkolenia poborowych w oddziałach samoobrony nie może przekraczać sześćdziesięciu dni w roku. Do czasu tego nie wlicza się okresów udziału w zwalczaniu klęsk żywiołowych.

3. Na czas przeszkolenia określonego w ust. 1 pkt 2 osobę objętą szkoleniem można powołać do czynnej służby wojskowej w ramach wojskowego szkolenia poborowych.

Art. 125. 1. Do szkolenia poborowych w oddziałach samoobrony powołuje się poborowych przeznaczonych do tego szkolenia stosownie do art. 35, w drodze nadania im przydziału organizacyjno-mobilizacyjnego do określonego oddziału samoobrony.

2. Szkoleniem poborowych w oddziałach samoobrony mogą być objęte również kobiety przeznaczone do tego szkolenia stosownie do art. 37. Powołanie kobiet do odbywania tego szkolenia może nastąpić do końca roku kalendarzowego, w którym kończą dwadzieścia cztery lata życia.

3. Przydziały organizacyjno-mobilizacyjne do szkolenia poborowych w oddziałach samoobrony może nadawać właściwy powiatowy sztab wojskowy bez wniosków, o których mowa w art. 122 ust. 2.

4. Do osób odbywających szkolenie poborowych w oddziałach samoobrony stosuje się odpowiednio art. 81—83.

Art. 126. 1. Ćwiczenia samoobrony są odbywane w czasie wolnym od pracy w wymiarze do piętnastu dni w roku.

2. Do odbywania ćwiczeń samoobrony są obowiązane osoby wymienione w art. 121 ust. 1 pkt 2 i 3, którym nadano przydziały organizacyjno-mobilizacyjne do określonych oddziałów lub innych jednostek organizacyjnych formacji samoobrony.

3. Łączny czas trwania ćwiczeń samoobrony przez cały okres podlegania obowiązkowi służby w formacjach samoobrony nie może przekraczać okresów ustalonych w art. 92.

4. Do czasu trwania ćwiczeń samoobrony, o których mowa w ust. 1 i 3, nie wlicza się okresów udziału w zwalczaniu klęsk żywiołowych.

Art. 127. 1. Żołnierze rezerwy przeznaczeni do służby w formacjach samoobrony, niezależnie od ćwiczeń samoobrony, mogą być powoływani dla potrzeb samoobrony na ćwiczenia wojskowe, na okres nie przekraczający dwóch miesięcy w roku, w ramach łącznego czasu trwania ćwiczeń, o którym mowa w art. 126 ust. 3.

2. Żołnierze, o których mowa w ust. 1, mogą być również zobowiązani do doskonalenia posiadanej wiedzy w zakresie samoobrony w drodze samokształcenia. Przepis art. 91 ust. 2 stosuje się odpowiednio.

Art. 128. Osoby podlegające obowiązkowi służby w formacjach samoobrony są obowiązane do wykonywania w ramach zadań tych formacji prac niezbędnych dla potrzeb obrony kraju, w szczególności w zakresie:

- 1) przygotowywania obronnego zakładów pracy i określonego terenu oraz urządzeń użyteczności publicznej i innego mienia społecznego;
- 2) utrzymywania i konserwacji schronów, ukryć i innych obiektów ochronno-obronnych o charakterze stałym oraz przygotowywania i budowy publicznych pomieszczeń ochronnych;
- 3) zabezpieczenia publicznych źródeł wody pitnej i magazynów środków spożywczych przed zanieczyszczeniem lub skażeniem.

Art. 129. Komitet Obrony Kraju określa przypadki, w których wykonywanie obowiązków lub funkcji na określonych stanowiskach w organach władzy i administracji państwowej, instytucjach państwowych oraz jednostkach gospodarki społecznej, jak również w organizacjach politycznych, społecznych i zawodowych — połączone z organizowaniem i kontrolowaniem przygotowań obronnych — może być uznane za równoznaczne z wykonywaniem obowiązku służby w formacjach samoobrony.

Art. 130. W razie wprowadzenia stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa Państwa, ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny osoby przeznaczone do służby w formacjach samoobrony są obowiązane do pełnienia czynnej służby w oddziałach samoobrony lub w innych jednostkach organizacyjnych tych formacji przez czas i w zakresie wynikającym z potrzeb samoobrony.

Art. 131. Osoby odbywające służbę w formacjach samoobrony są obowiązane do wykonywania poleceń przełożonych z tytułu tej służby w sprawach związanych z jej odbywaniem.

Art. 132. 1. Osoby odbywające służbę w formacjach samoobrony są obowiązane zachować w tajemnicy wszystkie sprawy, o których powzięły wiadomość bezpośrednio lub w związku z odbywaniem tej służby, jeżeli sprawy te uznano za tajne albo gdy utrzymania ich w tajemnicy wymagają względy obrony.

2. Obowiązek zachowania tajemnicy trwa zarówno w czasie odbywania służby, jak i po zwolnieniu z niej.

3. Od obowiązku zachowania tajemnicy w określonych przypadkach może zwolnić osobę wymienioną w ust. 1 szef właściwego wojewódzkiego sztabu wojskowego.

Art. 133. Osoby odbywające służbę w formacjach samoobrony są obowiązane do noszenia w czasie odbywania tej służby umundurowania lub specjalnych oznak, jeżeli umundurowanie lub oznaki zostały dla nich wprowadzone.

Art. 134. Osoby odbywające służbę w formacjach samoobrony mogą być uzbrojone według zasad, które określa Minister Obrony Narodowej w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych.

Art. 135. 1. Osoby pełniące czynną służbę w formacjach samoobrony w razie wprowadzenia stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa Państwa, ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny mogą być skoszarowane na zarządzenie właściwego wojewódzkiego lub powiatowego komitetu obrony.

2. Osobom skoszarowanym przysługuje wyżywienie na zasadach określonych przez Komitet Obrony Kraju, który może uprawnienie do określenia tych zasad przekazać podległym komitetom obrony.

Art. 136. Szczegółową organizację i sposób odbywania

służby w formacjach samoobrony określa Minister Obrony Narodowej.

Art. 137. 1. Osobom odbywającym służbę w formacjach samoobrony przysługuje prawo:

- 1) do wynagrodzenia za czas pracy opuszczony w związku z odbywaniem tej służby;
- 2) do bezpłatnych świadczeń zakładów społecznych służby zdrowia, jeżeli zachorowały albo doznały uszkodzenia zdrowia w związku z odbywaniem tej służby;
- 3) do zaopatrzenia emerytalnego w razie inwalidztwa powstałego w związku z odbywaniem tej służby.

2. Prawo do zaopatrzenia emerytalnego przysługuje również członkom rodzin osób zmarłych w związku z odbywaniem służby w formacjach samoobrony.

3. Rada Ministrów określa w drodze rozporządzenia zakres i warunki oraz zasady i tryb przyznawania świadczeń określonych w ust. 1 i 2.

Art. 138. Rada Ministrów może w drodze rozporządzenia przyznać osobom odbywającym służbę w formacjach samoobrony oraz członkom ich rodzin inne uprawnienia oprócz przewidzianych w art. 137 oraz ulgi, określając zasady i warunki korzystania z nich.

DZIAŁ V

Służba w dziedzinach zmilitaryzowanych.

Art. 139. 1. W razie wprowadzenia stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa Państwa, ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny obejmuje się militaryzacją określone przez Komitet Obrony Kraju dziedziny administracji państwowej i gospodarki narodowej albo poszczególne ich działy lub jednostki organizacyjne, szczególnie ważne z punktu widzenia obronności Państwa, jego bezpieczeństwa i porządku publicznego, jak również specjalistyczne oddziały samoobrony.

2. Jednostki organizacyjne, o których mowa w ust. 1, stają się z dniem objęcia militaryzacją jednostkami zmilitaryzowanymi.

Art. 140. 1. W ramach przygotowania administracji państwowej i gospodarki narodowej do obrony kraju osobom zatrudnionym w społecznych zakładach pracy mogą być nadawane przydziały organizacyjno-mobilizacyjne do określonych jednostek przewidzianych do militaryzacji stosownie do art. 139.

2. Przydziały organizacyjno-mobilizacyjne nadaje powiatowy sztab wojskowy właściwy ze względu na miejsce zamieszkania osoby, której przydział ma być nadany, na wniosek organu określonego przez właściwego ministra.

3. Osoby, którym nadano przydziały organizacyjno-mobilizacyjne, mogą być wzywane do odbycia ćwiczeń w jednostkach przewidzianych do militaryzacji, w czasie wolnym od pracy — w wymiarze do piętnastu dni w roku.

4. Komitet Obrony Kraju określa jednostki przewidziane do militaryzacji, do których przydziały organizacyjno-mobilizacyjne mogą być nadawane w trybie innym niż określony w ust. 2.

5. Osoby posiadające przydziały organizacyjno-mobilizacyjne do jednostek, o których mowa w ust. 4, mogą być powoływane na ćwiczenia w tych jednostkach w wymiarze przewidzianym dla ćwiczeń wojskowych żołnierzy rezerwy. Osobom tym przysługują uprawnienia żołnierzy rezerwy powołanych na ćwiczenia wojskowe.

Art. 141. 1. Z dniem objęcia określonych jednostek militaryzacją osoby posiadające przydziały organizacyjno-mobilizacyjne do tych jednostek oraz inne osoby w nich zatrudnione uważa się za powołane do służby w jednostce zmilitaryzowanej.

2. Po objęciu określonych jednostek militaryzacją do służby w tych jednostkach mogą być powoływane także inne

osoby niż określone w ust. 1, posiadające kwalifikacje przydatne do tej służby. Powołanie następuje w drodze nadania przydziału organizacyjno-mobilizacyjnego.

Art. 142. Dotychczasowy stosunek pracy osób powołanych do służby w jednostce zmilitaryzowanej ulega zawieszeniu na okres pełnienia tej służby; równocześnie powstaje z mocy prawa stosunek służbowy unormowany przepisami niniejszego działu.

Art. 143. Osoby powołane do służby w jednostce zmilitaryzowanej nie mogą otrzymać wynagrodzenia niższego od otrzymywanego przed powołaniem do służby w tej jednostce.

Art. 144. 1. Osoby pełniące służbę w jednostce zmilitaryzowanej nie mogą jednostronnie rozwiązać stosunku służbowego z tą jednostką.

2. Zwolnienie ze służby w jednostce zmilitaryzowanej następuje w przypadkach:

- 1) stwierdzenia utraty zdolności do wykonywania zatrudnienia;
  - 2) osiągnięcia sześćdziesięciu pięciu lat życia przez mężczyznę i sześćdziesięciu lat życia przez kobietę.
3. Kierownik jednostki zmilitaryzowanej może za zgodą organu nadrzędnego:

- 1) zatrzymać w dalszej służbie w jednostce zmilitaryzowanej osobę posiadającą szczególne kwalifikacje, która osiągnęła wiek określony w ust. 2 pkt 2, jeżeli stan zdrowia pozwala jej na dalsze pełnienie tej służby;
  - 2) zwolnić ze służby w jednostce zmilitaryzowanej w innych przypadkach niż określone w ust. 2.
4. Stosunek służbowy powstały na podstawie art. 142 pomiędzy osobą powołaną do służby w jednostce zmilitaryzowanej i tą jednostką wygasa z mocy prawa z dniem zwolnienia tej osoby ze służby.

Art. 145. Komitet Obrony Kraju określa zasady i tryb nadawania przydziałów organizacyjno-mobilizacyjnych i wyznaczania na ćwiczenia, o których mowa w art. 140, powoływania do służby w jednostkach zmilitaryzowanych i zwalniania z tych jednostek oraz organy właściwe w tych sprawach.

Art. 146. Czas pracy w jednostkach zmilitaryzowanych ustala właściwy minister lub organy przez niego upoważnione albo właściwy wojewódzki komitet obrony.

Art. 147. 1. Osoby pełniące służbę w jednostce zmilitaryzowanej mogą być wyznaczone z urzędu na inne stanowiska pracy w tej samej jednostce na podstawie decyzji kierownika jednostki.

2. Osoby, o których mowa w ust. 1, mogą być przenoszone z jednej jednostki zmilitaryzowanej do innej na podstawie decyzji organu nadrzędnego nad tymi jednostkami.

Art. 148. 1. Wyznaczenie osoby pełniącej służbę w jednostce zmilitaryzowanej na niższe stanowisko pracy lub niżej zaszerogowane może nastąpić:

- 1) w razie naruszenia dyscypliny służby;
- 2) na prośbę osoby, której stan zdrowia utrudnia pełnienie obowiązków na dotychczasowym stanowisku;
- 3) ze względu na potrzeby organizacyjne jednostki.

2. W razie wyznaczenia na niższe stanowisko w przypadkach określonych w ust. 1 pkt 2 i 3 osoba wyznaczona na niższe stanowisko zachowuje dotychczasowe wynagrodzenie.

Art. 149. 1. Na zarządzenie właściwego ministra lub wojewódzkiego komitetu obrony, a w szczególnych przypadkach również na zarządzenie kierownika jednostki zmilitaryzowanej, osoby pełniące służbę w takiej jednostce podlegają skoszarowaniu.

2. Osobom skoszarowanym przysługuje wyżywienie na zasadach określonych przez Komitet Obrony Kraju, który może uprawnienie do określenia tych zasad przekazać podległym komitetom obrony.

Art. 150. 1. Osoby pełniące służbę w jednostkach zmilitaryzowanych są obowiązane do noszenia w czasie służby

umundurowania lub specjalnych oznak, jeżeli umundurowanie lub oznaki zostały dla nich wprowadzone.

2. Osoby pełniące służbę w jednostkach zmilitaryzowanych mogą być uzbrojone według zasad, które określa Minister Obrony Narodowej w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych.

Art. 151. 1. Jednostki zmilitaryzowane mogą być przydzielone w całości lub w części do jednostek Sił Zbrojnych na czas określony lub dla wykonania określonych zadań.

2. Decyzje w sprawach określonych w ust. 1 podejmuje Komitet Obrony Kraju lub organy przez niego upoważnione.

3. W przypadkach określonych w ust. 1 jednostka zmilitaryzowana zostaje podporządkowana właściwemu dowódcy wojskowemu. Osoby pełniące służbę w tej jednostce podlegają dyscyplinie wojskowej.

Art. 152. 1. Przepisów art. 149 nie stosuje się do kobiet, które są w ciąży, oraz do osób, które:

- 1) sprawują opiekę nad dziećmi do lat ośmiu;
- 2) sprawują opiekę nad dziećmi od lat ośmiu do szesnastu lub osobami wspólnie zamieszkalymi, zaliczonymi do I grupy inwalidów albo obłożnie chorymi, jeżeli opieki tej nie można powierzyć innym osobom.

2. Do osób wymienionych w ust. 1 nie stosuje się również, przepisu art. 147 ust. 2, jeżeli przeniesienie miałyby nastąpić do jednostki znajdującej się w innej miejscowości.

3. Osoby wymienione w ust. 1, które pełnią służbę w jednostce zmilitaryzowanej, podlegającej przydzieleniu do jednostek Sił Zbrojnych lub przeniesieniu do innej miejscowości, przenosi się do innych jednostek zmilitaryzowanych pozostających na miejscu albo zwalnia się ze służby w tej jednostce.

Art. 153. W sprawach nie unormowanych w ustawie do osób pełniących służbę w jednostkach zmilitaryzowanych stosuje się przepisy prawa pracy. Do osób, których stosunek służbowy normują przepisy szczególne, stosuje się również te przepisy.

DZIAŁ VI

Samobrona ludności.

Rozdział 1.

Przysposobienie obronne młodzieży.

Art. 154. 1. Młodzież uczęszczająca do szkół średnich jest objęta przysposobieniem obronnym młodzieży.

2. Minister Obrony Narodowej w porozumieniu z Ministrem Oświaty i Szkolnictwa Wyższego, a w stosunku do szkół podległych innym ministrom — także w porozumieniu z tymi ministrami, może objąć przysposobieniem obronnym młodzież uczęszczającą do szkół nie będących szkołami średnimi.

Art. 155. 1. Przysposobienie obronne młodzieży jest obowiązkowym przedmiotem nauki w szkołach określonych w art. 154.

2. Minister Obrony Narodowej ustala założenia programowe przysposobienia obronnego młodzieży.

3. Minister Oświaty i Szkolnictwa Wyższego w porozumieniu z Ministrem Obrony Narodowej, a w stosunku do szkół podległych innym ministrom — także w porozumieniu z tymi ministrami, ustala organizację, czas trwania i szczegółowe programy przysposobienia obronnego młodzieży.

4. W ramach programów przysposobienia obronnego młodzieży mogą być organizowane w czasie wakacji obozy letnie przysposobienia obronnego.

Art. 156. 1. Poborowym, którzy ukończyli przysposobienie obronne młodzieży wprowadzone na podstawie art. 154 ust. 2 w szkołach dla absolwentów szkół średnich o co najmniej dwuletnim okresie nauczania, skraca się do połowy okres odbywania zasadniczej służby wojskowej w razie powołania ich do tej służby.

2. Skrócenia, o którym mowa w ust. 1, nie stosuje się w razie powołania poborowego do wojskowego szkolenia poborowych lub do szkolenia poborowych w formacjach samoobrony.

3. Minister Obrony Narodowej ustala programy przysposobienia obronnego w szkołach określonych w ust. 1.

Art. 157. 1. Organizacje i stowarzyszenia wyższej użyteczności, których statuty przewidują działalność w zakresie przysposobienia obronnego lub uprawiania dziedzin sportu mających znaczenie obronne, prowadzą również przysposobienie obronne młodzieży, obejmujące w szczególności młodzież uczęszczającą do szkół, w których nie jest prowadzone to przysposobienie, oraz młodzież pozaszkolną.

2. Programy przysposobienia obronnego młodzieży ustalają naczelne organy organizacji i stowarzyszeń określonych w ust. 1 w oparciu o założenia ustalone przez Ministra Obrony Narodowej.

3. Rada Ministrów może w drodze rozporządzenia nałożyć na młodzież pozaszkolną obowiązek odbywania przysposobienia obronnego, ustalając również zasady odbywania tego przysposobienia, oraz określić uprawnienia osób uczestniczących w przysposobieniu.

Art. 158. Młodzieży objętej przysposobieniem obronnym mogą być w razie potrzeby nadawane przez organy formacji samoobrony przydziały do wykonania czynności pomocniczych dla potrzeb tych formacji.

Art. 159. Ogólny nadzór nad przysposobieniem obronnym młodzieży sprawuje Minister Obrony Narodowej.

Rozdział 2.

Powszechna samoobrona ludności.

Art. 160. 1. Wszystkie osoby zdolne ze względu na stan zdrowia są obowiązane uczestniczyć w szkoleniu i ćwiczeniach praktycznych mających na celu uzyskanie niezbędnych umiejętności w zakresie powszechnej samoobrony.

2. Rada Ministrów określa sposób oraz formy szkolenia i ćwiczeń praktycznych, o których mowa w ust. 1.

Art. 161. 1. Przygotowanie do powszechnej samoobrony spoczywa na organach administracji państwowej, instytucjach państwowych, jednostkach gospodarki społecznej, organizacjach społecznych i zawodowych oraz na wszystkich obywatelach.

2. Organy, instytucje, jednostki i organizacje wymienione w ust. 1 są obowiązane w szczególności:

- 1) do organizowania i prowadzenia szkolenia ludności oraz działalności popularyzacyjno-uświadamiającej w zakresie powszechnej samoobrony;
- 2) do zorganizowania systemu ostrzegania ludności o zagrożeniu środkami masowego rażenia oraz utrzymywania tego systemu w stałej gotowości;
- 3) do zapewnienia w razie potrzeby możliwości zaopatrzenia ludności na jej koszt w sprzęt i środki niezbędne do ochrony przed środkami masowego rażenia;
- 4) do przygotowania sił, środków i urządzeń oraz realizacji przedsięwzięć służących do ochrony życia i zdrowia ludności, udzielania pomocy poszkodowanym oraz ochrony mienia ludności;
- 5) do zapewnienia pomieszczeń do przechowywania i właściwego zabezpieczenia sprzętu i środków ochronnych.

3. Rada Ministrów określa uprawnienia i szczegółowe obowiązki organów, instytucji, jednostek i organizacji, o których mowa w ust. 1, w zakresie przygotowania ludności do samoobrony oraz zasady i tryb wykonywania tych uprawnień i obowiązków.

Art. 162. 1. Ludność może być zobowiązana do zaopatrzenia się w sprzęt ochrony indywidualnej oraz w inne artykuły i przedmioty niezbędne w razie zagrożenia środkami masowego rażenia.

2. Obowiązek, o którym mowa w ust. 1, może nałożyć Rada Ministrów w drodze rozporządzenia, określając równocześnie zasady i warunki zaopatrzenia.

Art. 163. 1. W ramach przygotowania do samoobrony ludność może być zobowiązana:

- 1) do przygotowania ochrony domu i mieszkania oraz mienia osobistego i indywidualnego;
- 2) do zabezpieczenia własnych źródeł wody pitnej i środków spożywczych przed ich zanieczyszczeniem lub skażeniem;
- 3) do utrzymywania i konserwacji posiadanego i przydzielonego sprzętu i środków ochrony;
- 4) do utrzymywania i konserwacji domowych pomieszczeń ochronnych;
- 5) do wykonywania innych przedsięwzięć mających na celu ochronę własnego życia, zdrowia i mienia.

2. Do nałożenia obowiązków określonych w ust. 1 są uprawnione prezydja rad narodowych stosownie do wytycznych Rady Ministrów.

Art. 164. Komitet Obrony Kraju lub upoważnione przez Komitet wojewódzkie komitety obrony mogą zarządzić w razie potrzeby przeprowadzenie, w ramach przygotowania ludności do powszechnej samoobrony, ćwiczeń praktycznych z udziałem ogółu lub części ludności określonego rejonu.

Art. 165. Ogólny nadzór nad przygotowaniem ludności do powszechnej samoobrony sprawuje Minister Obrony Narodowej.

DZIAŁ VII

Świadczenia na rzecz obrony.

Rozdział 1.

Świadczenia dla potrzeb przygotowania obrony kraju.

Art. 166. 1. Na osoby, które ukończyły szesnaście, a nie przekroczyły sześćdziesięciu lat życia, może być nałożony obowiązek świadczeń osobistych dla potrzeb przygotowania obrony kraju, polegający na nieodpłatnym wykonywaniu w czasie wolnym od pracy różnego rodzaju prac doraźnych przez czas nie przekraczający łącznie sześćdziesięciu godzin w roku.

2. Wykonywanie świadczeń osobistych może być połączone z obowiązkiem użycia posiadanych prostych narzędzi oraz środków transportowych.

3. Rada Ministrów określa w drodze rozporządzenia zasady i tryb nakładania obowiązku świadczeń osobistych, właściwość organów w tych sprawach, zasady wykonywania świadczeń oraz kategorie osób zwolnionych od tego obowiązku.

Art. 167. 1. Osobom obowiązany do wykonywania świadczeń osobistych przysługuje prawo:

- 1) do bezpłatnych świadczeń zakładów społecznych służby zdrowia, jeżeli zachorowały albo doznały uszkodzenia zdrowia w związku z wykonywaniem świadczeń osobistych;
- 2) do zaopatrzenia emerytalnego w razie inwalidztwa powstałego w związku z wykonywaniem świadczeń osobistych.

2. Prawo do zaopatrzenia emerytalnego przysługuje również członkom rodzin osób zmarłych w związku z wykonywaniem świadczeń osobistych.

3. Rada Ministrów określa w drodze rozporządzenia zakres i warunki oraz zasady i tryb przyznawania świadczeń określonych w ust. 1 i 2.

Art. 168. 1. Na urzędy i instytucje państwowe oraz jednostki gospodarki społecznej, jak również na organizacje społeczne i zawodowe może być nałożony obowiązek udostępniania do korzystania posiadanych pomieszczeń, środków transportowych, narzędzi i innego sprzętu oraz dostarczania

posiadanych materiałów dla potrzeb związanych z realizacją powszechnego obowiązku obrony.

2. Obowiązek, o którym mowa w ust. 1, może być nałożony również na osoby fizyczne oraz na osoby prawne nie będące jednostkami gospodarki społecznej na czas nie przekraczający łącznie siedmiu dni w roku.

3. Rada Ministrów określa w drodze rozporządzenia zasady i tryb nakładania obowiązków określonych w ust. 1 i 2 i ich wykonywania oraz właściwość organów w tych sprawach.

Art. 169. 1. Za szkody powstałe w udostępnionych pomieszczeniach, środkach transportowych, narzędziach i innym sprzęcie oraz za zniszczenie lub zużycie dostarczonych materiałów, jak również za szkody w inwentarzu żywym i stawach rybnych, zasiewach, uprawach, plonach, drzewach i krzewach owocowych oraz plantacjach innych kultur wieloletnich powstałe w związku z wykonywaniem świadczeń albo szkoleniem lub ćwiczeniami w ramach powszechnego obowiązku obrony, przysługuje odszkodowanie w pełnej wysokości szkody obliczonej według rzeczywistej wartości mienia w dniu ustalenia odszkodowania.

2. Jeżeli szkody objęte są ubezpieczeniem obowiązkowym, odszkodowanie zmniejsza się o kwotę odszkodowania przyznanego z tytułu ubezpieczenia.

3. Roszczenie o odszkodowanie przedawnia się z upływem trzech miesięcy od dnia wykonania świadczenia, a w przypadku szkód rolnych — z upływem sześciu miesięcy od dnia ujawnienia szkody.

4. Rada Ministrów określa w drodze rozporządzenia zasady i tryb ustalania i wypłacania odszkodowań oraz organy właściwe w tych sprawach.

Rozdział 2.

Świadczenia w razie wprowadzenia stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa Państwa, ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny.

Art. 170. 1. W razie wprowadzenia stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa Państwa, ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny osoby podlegające obowiązkowi świadczeń osobistych (art. 166 ust. 1) mogą być w każdym czasie powołane do wykonania w ramach tego obowiązku różnego rodzaju prac doraźnych na rzecz Sił Zbrojnych lub państwowych jednostek organizacyjnych wykonujących zadania dla potrzeb obrony Państwa. Przepis art. 166 ust. 2 stosuje się odpowiednio.

2. Czas wykonywania świadczeń osobistych nie może przekraczać jednorazowo siedmiu dni.

Art. 171. 1. Urzędy i instytucje państwowe oraz jednostki gospodarki społecznej, jak również organizacje społeczne i zawodowe mogą być zobowiązane do wykonania świadczeń rzeczowych polegających na oddaniu do użytkowania na rzecz Sił Zbrojnych, formacji samoobrony lub innych państwowych jednostek organizacyjnych, wykonujących zadania dla potrzeb obrony Państwa, nieruchomości albo rzeczy ruchomych niezbędnych dla celów obrony.

2. Obowiązek wykonania świadczeń rzeczowych może być nałożony również na osoby fizyczne oraz na osoby prawne nie będące jednostkami gospodarki społecznej.

3. Rzeczy będące przedmiotem świadczenia powinny być zwrócone świadczącemu po ustaniu potrzeby korzystania z nich.

Art. 172. Dobra kulturalne objęte ochroną specjalną w rozumieniu Konwencji Haskiej z dnia 14 maja 1954 r. o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego (Dz. U. z 1957 r. Nr 46, poz. 212) nie mogą być przedmiotem świadczeń rzeczowych. Dobra kulturalne korzystające w rozumieniu tej konwencji z ochrony ogólnej mogą być przedmiotem świadczeń rzeczowych jedynie za zgodą właściwego organu służby konserwatorskiej.

Art. 173. Rada Ministrów określa w drodze rozporządzenia zakres i przedmioty świadczeń rzeczowych, zasady i tryb nakładania obowiązku wykonania świadczeń osobistych i rzeczowych, kategorie osób zwolnionych od obowiązku świadczeń osobistych oraz zasady i tryb przyznawania wynagrodzeń za wykonanie świadczeń osobistych i odszkodowań lub opłat za użytkowanie przedmiotów świadczeń rzeczowych, jak również organy właściwe w tych sprawach.

Art. 174. Osobom obowiązany do wykonywania świadczeń osobistych i członkom ich rodzin przysługują uprawnienia określone w art. 167.

Rozdział 3.

Przekazywanie środków transportowych, narzędzi, maszyn i urządzeń dla potrzeb obrony Państwa.

Art. 175. 1. W razie wprowadzenia stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa Państwa, ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny podlegają przekazaniu na rzecz Sił Zbrojnych, formacji samoobrony lub państwowych jednostek organizacyjnych wykonujących zadania dla potrzeb obrony Państwa środki transportowe, narzędzia, maszyny i urządzenia niezbędne dla realizacji ich zadań.

2. Komitet Obrony Kraju może zarządzić przekazanie środków transportowych, narzędzi, maszyn i urządzeń na czas oznaczony również w innych przypadkach.

Art. 176. 1. Przekazaniu podlegają:

- 1) pojazdy samochodowe, przyczepy i naczepy;
- 2) statki powietrzne i tabor pływający;
- 3) maszyny i urządzenia przeznaczone do robót ziemnych, budowlanych i drogowych;
- 4) konie i wozy z uprzężą.

2. Rada Ministrów może określić również inne środki transportowe, narzędzia, maszyny i urządzenia podlegające przekazaniu.

Art. 177. Środki transportowe, narzędzia, maszyny i urządzenia wraz z niezbędnym wyposażeniem, znajdujące się w posiadaniu urzędów i instytucji państwowych oraz jednostek gospodarki społecznej, jak również organizacji społecznych i zawodowych, podlegają przekazaniu na zasadach i w trybie określonym przez Radę Ministrów.

Art. 178. 1. Obowiązek przekazania środków transportowych, narzędzi, maszyn i urządzeń wraz z niezbędnym wyposażeniem spoczywa również na osobach fizycznych i osobach prawnych nie będących jednostkami gospodarki społecznej.

2. Rada Ministrów określa w drodze rozporządzenia rodzaje środków transportowych, narzędzi, maszyn i urządzeń podlegających przekazaniu, obowiązki ich posiadaczy, zasady i tryb przekazywania oraz właściwość organów w tych sprawach.

Art. 179. 1. Posiadaczom środków transportowych, narzędzi, maszyn i urządzeń przewidzianych do przekazania mogą być wydane karty przeznaczenia tych środków, narzędzi, maszyn i urządzeń.

2. Na posiadaczach, którym wydano karty przeznaczenia, spoczywa obowiązek utrzymywania środków transportowych, narzędzi, maszyn i urządzeń w należyтым stanie technicznym wraz z niezbędnym wyposażeniem, a także dostarczania ich w terminie i miejscu określonym w karcie przeznaczenia.

3. Posiadacze środków transportowych, narzędzi, maszyn i urządzeń przewidzianych do przekazania mogą być wzywani przez właściwe organy do próbnego dostarczenia na czas oznaczony tych środków, narzędzi, maszyn i urządzeń w określonym terminie i miejscu.

Art. 180. 1. Środki transportowe, narzędzia, maszyny i urządzenia oraz ich wyposażenie przekazane na czas oznaczony podlegają zwrotowi po upływie tego czasu, w innych zaś przypadkach — po ustaniu potrzeby korzystania z nich.

2. Za zniszczenie, uszkodzenie lub zużycie przekazanych środków transportowych, narzędzi, maszyn i urządzeń oraz ich wyposażenia przysługuje odszkodowanie na zasadach i w trybie określonym przez Radę Ministrów w drodze rozporządzenia.

DZIAŁ VIII.

Przepisy karne, przejściowe i końcowe.

Rozdział 1.

Przepisy karne.

Art. 181. 1. Kto wbrew obowiązkom wynikającym z ustawy lub przepisów wydanych na jej podstawie:

- 1) nie zgłasza się do rejestracji lub poboru w określonym terminie i miejscu albo nie przedstawia dokumentów, których przedstawienie zostało nakazane,
- 2) nie zgłasza się w celu uregulowania stosunku do powszechnego obowiązku obrony stosownie do art. 24,
- 3) nie zgłasza się w określonym terminie i miejscu na wezwanie właściwych organów w sprawach dotyczących powszechnego obowiązku obrony,
- 4) nie poddaje się badaniom lub przeglądowi lekarskiemu albo uchyla się od leczenia zarządzonego przez komisję poborową,
- 5) nie zgłasza właściwemu organowi w określonym terminie danych przewidzianych w art. 43,
- 6) opuszcza obszar Państwa lub przebywa za granicą bez zezwolenia organów wojskowych,

podlega karze aresztu do 3 miesięcy i grzywny do 4.500 złotych lub jednej z tych kar.

2. Tej samej karze podlega, kto:

- 1) będąc obowiązany do prowadzenia ewidencji przewidzianej w art. 40 nie dopełnia obowiązków wynikających z przepisów wydanych na podstawie art. 40 ust. 2,
- 2) umyślnie odmawia przyjęcia, niszczy lub pozbywa się karty powołania, wezwania imiennego, karty przydziału do formacji samoobrony lub jednostki przewidzianej do militaryzacji albo wojskowego dokumentu osobistego, uniemożliwia doręczenie mu takiej karty, wezwania lub dokumentu albo nie zawiadamia w określonym terminie powiatowego sztabu wojskowego o ich utracie.

Art. 182. 1. Kto bez usprawiedliwionej przyczyny:

- 1) będąc powołany do czynnej służby wojskowej w ramach wojskowego szkolenia poborowych nie zgłasza się w określonym terminie i miejscu na zajęcia przewidziane w art. 79 ust. 1 pkt 1,
- 2) będąc żołnierzem rezerwy nie zgłasza się w określonym terminie i miejscu do czynnej służby wojskowej na krótkotrwałe ćwiczenia wojskowe nie przekraczające 5 dni,
- 3) będąc przeznaczony do służby w formacjach samoobrony nie zgłasza się w określonym terminie i miejscu do tej służby,
- 4) posiadając przydział organizacyjno-mobilizacyjny do jednostki przewidzianej do militaryzacji nie zgłasza się w określonym terminie i miejscu do odbycia ćwiczeń w tej jednostce,

podlega karze aresztu do 3 miesięcy i grzywny do 4.500 złotych lub jednej z tych kar.

2. Tej samej karze podlega, kto złośliwie lub uporczywie uchyla się od wykonywania poleceń służbowych w czasie odbywania służby w formacjach samoobrony albo w czasie odbywania ćwiczeń w jednostkach przewidzianych do militaryzacji.

Art. 183. Kto uporczywie uchyla się od wykonania obowiązków w zakresie powszechnej samoobrony ludności, prze-

widzianych w art. 160—164 lub w przepisach wydanych na ich podstawie,

podlega karze grzywny do 3.000 złotych.

Art. 184. 1. Kto wbrew obowiązkom wynikającym z ustawy lub przepisów wydanych na jej podstawie:

- 1) uchyla się od wykonania obowiązku świadczenia osobistego lub rzeczowego,
- 2) nie udostępnia pomieszczeń, środków transportowych, narzędzi lub innego sprzętu albo nie dostarcza materiałów dla potrzeb związanych z realizacją powszechnego obowiązku obrony,
- 3) nie utrzymuje w należyтым stanie środków transportowych, narzędzi, maszyn lub urządzeń przewidzianych do przekazania dla potrzeb obrony Państwa,
- 4) nie zawiadamia właściwego organu o zmianach w stanie technicznym środków transportowych, narzędzi, maszyn lub urządzeń,
- 5) uchyla się od próbnego dostarczenia w określonym terminie i miejscu środków transportowych, narzędzi, maszyn lub urządzeń,

podlega karze aresztu do 3 miesięcy i grzywny do 4.500 złotych lub jednej z tych kar.

2. Tej samej karze podlega, kto umyślnie:

- 1) utrudnia lub uniemożliwia wykonanie świadczenia określonego w ust. 1 pkt 1 lub 2,
- 2) odmawia przyjęcia, niszczy lub pozbywa się karty przeznaczenia środka transportowego, narzędzia, maszyny lub urządzenia, uniemożliwia doręczenie mu takiej karty albo nie zawiadamia w określonym terminie powiatowego sztabu wojskowego o jej utracie.

Art. 185. 1. Kto w celu dłuższego lub trwałego uchylenia się od obowiązku służby wojskowej albo innej służby przewidzianej w ustawie dopuszcza się czynu określonego w art. 181 ust.1,

podlega karze więzienia do lat 3 lub aresztu do lat 3.

2. Tej samej karze podlega, kto będąc obowiązany do prowadzenia ewidencji przewidzianej w art. 40 nie dopełnia obowiązków wynikających z przepisów wydanych na podstawie art. 40 ust. 2 w celu ułatwienia innej osobie dłuższego lub trwałego uchylenia się od obowiązku służby wojskowej lub innej służby przewidzianej w ustawie.

Art. 186. 1. Kto odmawia przyjęcia, niszczy lub pozbywa się karty mobilizacyjnej, uniemożliwia doręczenie mu takiej karty albo nie zawiadamia powiatowego sztabu wojskowego o jej utracie,

podlega karze więzienia do roku lub aresztu do roku i grzywny do 5.000 złotych.

2. Kto korzysta z cudzej karty powołania, karty mobilizacyjnej, karty przydziału do formacji samoobrony, karty przydziału do jednostki przewidzianej do militaryzacji, karty przeznaczenia środka transportowego, narzędzia, maszyny lub urządzenia albo wojskowego dokumentu osobistego bądź takiej karty lub dokumentu innej osobie w tym celu użycza albo przewozi, przenosi lub przesyła za granicę,

podlega karze aresztu do roku lub grzywny do 10.000 złotych.

Art. 187. 1. Kto:

- 1) w celu uzyskania zwolnienia od obowiązku służby wojskowej albo odroczenia tej służby powoduje u siebie lub dopuszcza, by kto inny spowodował u niego uszkodzenie ciała lub rozstrój zdrowia,
- 2) w celu ułatwienia innej osobie zwolnienia od obowiązku służby wojskowej albo odroczenia tej służby powoduje u niej uszkodzenie ciała lub rozstrój zdrowia,
- 3) w inny sposób działa podstępnie w celu uzyskania dla siebie lub innej osoby zwolnienia od obowiązku służby wojskowej albo odroczenia tej służby,

podlega karze więzienia do lat 5.

2. Kto działa podstępnie w celu uzyskania dla siebie lub innej osoby zwolnienia od obowiązku służby w formacjach samoobrony lub w jednostkach zmilitaryzowanych,

podlega karze więzienia do lat 3 lub aresztu do lat 3.

Art. 188. 1. Kto będąc powołany do czynnej służby wojskowej nie zgłasza się do odbywania tej służby w określonym terminie i miejscu,

podlega karze więzienia do lat 2 lub grzywny do 10.000 złotych.

2. Jeżeli sprawca nie zgłasza się do odbywania tej służby przez czas dłuższy niż czterdzieści dni,

podlega karze więzienia do lat 5.

3. Jeżeli sprawca nie zgłasza się do odbywania tej służby w celu trwałego uchylenia się od niej,

podlega karze więzienia od roku do lat 8.

4. Jeżeli sprawca czynu określonego w ust. 1 zgłosił się do odbywania służby nie później niż przed upływem dwudziestu czterech godzin, można z pominięciem postępowania karnego wymierzyć mu karę dyscyplinarną przewidzianą w przepisach o dyscyplinie wojskowej.

Art. 189. 1. Przepisy art. 188 nie mają zastosowania w razie:

- 1) niezgłoszenia się do czynnej służby wojskowej w ramach wojskowego szkolenia poborowych na zajęcia przewidziane w art. 79 ust. 1 pkt 1,
- 2) niezgłoszenia się żołnierza rezerwy do czynnej służby wojskowej na krótkotrwałe ćwiczenia wojskowe nie przekraczające pięciu dni.

2. Kto uporczywie nie zgłasza się do czynnej służby wojskowej określonej w ust. 1,

podlega karze więzienia do lat 2 lub grzywny do 10.000 złotych.

Art. 190. Kto będąc przeznaczony do służby w formacjach samoobrony uporczywie nie zgłasza się do odbywania tej służby,

podlega karze więzienia do lat 2 lub grzywny do 10.000 złotych.

Art. 191. Kto uchyla się od przewidzianego w ustawie lub przepisach wydanych na jej podstawie obowiązku przekazania środka transportowego, narzędzia, maszyny lub urządzenia wraz z niezbędnym wyposażeniem albo kto udaremnia wykonanie tego obowiązku,

podlega karze więzienia do lat 3 lub aresztu do lat 3.

Art. 192. 1. Obywatel polski, który przyjmuje bez zgody właściwego organu obowiązki w obcym wojsku lub w obcej organizacji wojskowej,

podlega karze więzienia do lat 10.

2. Tej samej karze podlega, kto werbuje obywateli polskich lub przebywających w Polsce cudzoziemców do służby w obcym wojsku lub w obcej organizacji wojskowej.

3. Kto dopuszcza się czynu określonego w ust. 1 lub 2 w czasie stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa Państwa albo w czasie mobilizacji lub wojny,

podlega karze więzienia na czas nie krótszy od lat 5 albo karze śmierci.

Art. 193. Obywatel polski, który — w celu uchylenia się od obowiązku służby wojskowej lub innej służby przewidzianej w ustawie — w czasie stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa Państwa albo w czasie mobilizacji lub wojny przebywając czasowo za granicą nie zgłasza niezwłocznie swego adresu w najbliższym polskim urzędzie konsularnym (przedstawicielstwie dyplomatycznym) lub nie speł-

nia wydanych przez ten urząd (przedstawicielstwo) nakazów dotyczących wykonania obowiązku służby,

podlega karze więzienia.

Art. 194. 1. Kto w czasie stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa Państwa albo w czasie mobilizacji lub wojny będąc powołany do czynnej służby wojskowej nie zgłasza się do tej służby w określonym terminie i miejscu,

podlega karze więzienia na czas nie krótszy od lat 2.

2. Kto w czasie stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa Państwa albo w czasie mobilizacji lub wojny dopuszcza się czynu określonego w art. 181 ust. 2 pkt 2 albo w art. 186,

podlega karze więzienia do lat 5.

Art. 195. 1. Kto w czasie stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa Państwa albo w czasie mobilizacji lub wojny w celu dłuższego lub trwałego uchylenia się od obowiązku służby wojskowej:

- 1) dopuszcza się czynu określonego w art. 181 ust. 1 albo w art. 187 ust. 1 pkt 1 lub 3,
  - 2) będąc powołany do czynnej służby wojskowej nie zgłasza się do tej służby w określonym terminie i miejscu,
- podlega karze więzienia na czas nie krótszy od lat 5 albo karze śmierci.

2. Tej samej karze podlega, kto w czasie stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa Państwa albo w czasie mobilizacji lub wojny:

- 1) powoduje u innej osoby uszkodzenie ciała lub rozstrój zdrowia albo w inny sposób działa podstępnie w celu uzyskania dla niej zwolnienia od obowiązku służby wojskowej lub odroczenia tej służby,
- 2) będąc obowiązany do prowadzenia ewidencji przewidzianej w art. 40 nie dopełnia obowiązków wynikających z przepisów wydanych na podstawie art. 40 ust. 2 w celu ułatwienia innej osobie dłuższego lub trwałego uchylenia się od obowiązku służby wojskowej.

Art. 196. Kto w czasie stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa Państwa albo w czasie mobilizacji lub wojny dopuszcza się czynu określonego w art. 184,

podlega karze więzienia do lat 3.

Art. 197. W razie skazania na karę więzienia za przestępstwa określone w art. 185, 187, 188 ust. 2 i 3 oraz w art. 192—195 sąd może orzec utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych, a jeżeli zachodzi nadużycie zawodu — nadto utratę prawa wykonywania zawodu.

Art. 198. 1. W sprawach o czyny określone w art. 181—196, jeżeli czyn polega na nieuczynieniu zadość obowiązkowi stawienia się do służby lub zgłoszenia do właściwego organu, przedawnienie ścigania i wyrokowania biegnie od chwili uczynienia zadość temu obowiązkowi lub od chwili, w której na sprawcy obowiązek przestał ciążyć.

2. Przedawnienie ścigania i wyrokowania w sprawach o czyny określone w art. 185 ust. 1 oraz w art. 192—195 nie biegnie w czasie samowolnego przebywania sprawcy za granicą.

Art. 199. 1. W czasie stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa Państwa albo w czasie mobilizacji lub wojny osoby pełniące służbę w formacjach samoobrony lub w jednostkach zmilitaryzowanych albo do niej powołane ponoszą odpowiedzialność karną za przestępstwa popełnione w związku ze służbą w tych formacjach lub jednostkach według przepisów Kodeksu karnego Wojska Polskiego.

2. Ilekroć w Kodeksie karnym Wojska Polskiego używa się określenia „czas wojny”, należy przez to rozumieć również stan bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa Państwa.

3. Sprawy o przestępstwa określone w ust. 1 należą do właściwości sądów wojskowych.

4. W rozumieniu przepisów karnych w czasie stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa Państwa albo w czasie mobilizacji lub wojny:

- 1) niezgłoszenie się do służby w formacjach samoobrony lub w jednostkach zmilitaryzowanych w określonym terminie i miejscu jest równoznaczne z niezgłoszeniem się do pełnienia służby wojskowej;
- 2) obowiązek służby w formacjach samoobrony i w jednostkach zmilitaryzowanych jest równoznaczny z obowiązkiem służby wojskowej;
- 3) służba w formacjach samoobrony i w jednostkach zmilitaryzowanych jest równoznaczna z czynną służbą wojskową;
- 4) niewykonanie lub odmowa wykonania polecenia przełożonego, wydanego w sprawach służbowych osobie pełniącej służbę w formacji samoobrony lub w jednostce zmilitaryzowanej, jest równoznaczna z niewykonaniem lub odmową wykonania rozkazu.

Art. 200. Sprawy o przestępstwa określone w art. 188, 189, 192 ust. 3 oraz w art. 193—195 należą do właściwości sądów wojskowych. Do przestępstw tych stosuje się przepisy części ogólnej Kodeksu karnego Wojska Polskiego.

Art. 201. 1. Orzekanie w sprawach o wykroczenia określone w art. 181—184 następuje w trybie i na zasadach określonych w przepisach o orzecznictwie karno-administracyjnym.

2. Kolegia karno-administracyjne mogą wymierzać zasadniczą karę aresztu w sprawach o wykroczenia określone w art. 181, 182 i 184.

Rozdział 2.

Przepisy przejściowe i końcowe.

Art. 202. Przewidzianym w ustawie obowiązkiem służby wojskowej, służby w formacjach samoobrony i służby w jednostkach zmilitaryzowanych oraz świadczeń osobistych nie podlegają osoby pełniące służbę wojskową z mocy szczególnego obowiązku określonego w przepisach o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych.

Art. 203. 1. Orzeczona przed dniem wejścia w życie ustawy zupełna niezdolność do służby wojskowej (kategoria „E”) oznacza trwałą niezdolność do służby wojskowej i do służby w formacjach samoobrony.

2. Osoby uznane przed dniem wejścia w życie ustawy za niezdolne do służby wojskowej w czasie pokoju (kategoria „D”) mogą być przeznaczone do służby w formacjach samoobrony bez zmiany wydanego w stosunku do nich orzeczenia.

Art. 204. Zasadnicza służba wojskowa w systemie obrony terytorialnej przewidziana w dotychczasowych przepisach o powszechnym obowiązku wojskowym staje się wojskowym szkoleniem poborowych przewidzianym w art. 79 niniejszej ustawy.

Art. 205. Ileć w obowiązujących przepisach jest mowa:

- 1) o zwolnieniu od powszechnego obowiązku wojskowego — należy przez to rozumieć zwolnienie od obowiązku służby wojskowej;
- 2) o przepisach o powszechnym obowiązku wojskowym — należy przez to rozumieć przepisy niniejszej ustawy i przepisy wydane na jej podstawie;
- 3) o wojskowych komendach i komendantach wojewódzkich oraz rejonowych — należy przez to rozumieć wojewódzkie i powiatowe sztaby wojskowe oraz szefów tych sztabów.

Art. 206. 1. W stosunku do żołnierzy pełniących służbę w jednostkach wojskowych podległych Ministrowi Spraw Wewnętrznych uprawnienia Ministra Obrony Narodowej przewidziane w ustawie przysługują odpowiednio Ministrowi Spraw Wewnętrznych.

2. Ministrowie Obrony Narodowej i Spraw Wewnętrznych ustalą, które z uprawnień określonych w ust. 1 będą wykonywane we wzajemnym porozumieniu.

Art. 207. W art. 17 § 1 ustawy z dnia 20 lipca 1950 r. o zmianie przepisów postępowania karnego (Dz. U. z 1950 r. Nr 38, poz. 348, z 1954 r. Nr 34, poz. 142, z 1955 r. Nr 46, poz. 309, z 1958 r. Nr 18, poz. 76 i z 1959 r. Nr 14, poz. 75) przepis lit. b) otrzymuje brzmienie:

„b) osoby powołane do czynnej służby wojskowej z upływem terminu, w którym były obowiązane stać się do tej służby, w sprawach o przestępstwach określone w art. 188 i 189 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz. U. Nr 44, poz. 220), a poborowi także w sprawach o przestępstwa popełnione w drodze z miejsca pobytu do miejsca odbywania służby wojskowej.”

Art. 208. W dekrety z dnia 14 sierpnia 1954 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin (Dz. U. z 1958 r. Nr 23, poz. 98 i Nr 36, poz. 164, z 1959 r. Nr 14, poz. 75, z 1961 r. Nr 6, poz. 39 oraz z 1965 r. Nr 14, poz. 98) wprowadza się następujące zmiany:

1) art. 5 i 6 otrzymują brzmienie:

„Art. 5. Żołnierzami w czynnej służbie wojskowej, do których stosuje się przepisy dekretu, zwanymi w dalszym ciągu „żołnierzami”, są:

- 1) szeregowcy i podoficerowie odbywający zasadniczą służbę wojskową;
- 2) szeregowcy i podoficerowie odbywający zajęcia szkoleniowe, przeszkolenie na obozie lub inną służbę w ramach wojskowego szkolenia poborowych;
- 3) szeregowcy i podoficerowie odbywający przeszkolenie wojskowe w jednostkach wojskowych w ramach wojskowego szkolenia studentów;
- 4) kandydaci na żołnierzy zawodowych kształceni w szkołach i na kursach wojskowych;
- 5) szeregowcy, podoficerowie, chorążowie i oficerowie odbywający ćwiczenia wojskowe;
- 6) podoficerowie, chorążowie i oficerowie odbywający okresową służbę wojskową;
- 7) szeregowcy i podoficerowie, pełniący służbę wojskową w razie wprowadzenia stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa Państwa, ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny.

Art. 6. Oficerowie i chorążowie zawodowi, podoficerowie zawodowi i nadterminowi oraz oficerowie i chorążowie powołani z rezerwy do czynnej służby wojskowej w przypadkach określonych w art. 5 pkt 7, jak również członkowie ich rodzin otrzymują zaopatrzenie określone w przepisach o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych i nadterminowych oraz ich rodzin.”

2) w art. 13 dodaje się ust. 4 w brzmieniu:

„4. Żołnierzom, którzy odbywali okresową służbę wojskową, oraz członkom ich rodzin za podstawę wymiaru renty mogą być przyjęte w zależności od wyboru zainteresowanego zarobki osiągane przed powołaniem do tej służby albo uposażenie otrzymywane z tytułu odbywania okresowej służby wojsko-

wej, z tym że podstawa wymiaru nie może być niższa od kwot określonych na podstawie ust. 3."

Art. 209. W art. 18 dekretu z dnia 5 października 1955 r. o odpowiedzialności materialnej żołnierzy za szkody wyrządzone jednostce wojskowej (Dz. U. Nr 40, poz. 247) ust. 1 otrzymuje brzmienie:

"1. Przepisy dekretu, z wyjątkiem art. 15, stosuje się również:

- 1) do pracowników cywilnych zatrudnionych w jednostkach wojskowych;
- 2) do żołnierzy, którzy nie pełnią czynnej służby wojskowej — w razie uszkodzenia, utraty lub zniszczenia przed ustalonym okresem używalności przedmiotów umundurowania i wyekwipowania wojskowego wydanych im do celów związanych z wykonywaniem powszechnego obowiązku obrony."

Art. 210. W ustawie z dnia 6 czerwca 1958 r. o uposażeniu żołnierzy (Dz. U. Nr 36, poz. 165) wprowadza się następujące zmiany:

- 1) w art. 6 ust. 1 otrzymuje brzmienie:

"1. Prawo do uposażenia powstaje z dniem stawienia się żołnierza do pełnienia służby w określonym miejscu."

- 2) tytuł rozdziału drugiego otrzymuje brzmienie: "Uposażenie i inne należności pieniężne żołnierzy zawodowych i służby okresowej."

- 3) art. 21 otrzymuje brzmienie:

"Art. 21. Żołnierze służby okresowej otrzymują uposażenie i inne należności na zasadach określonych przez Radę Ministrów."

- 4) w art. 25 ust. 1 otrzymuje brzmienie:

"1. Żołnierze odbywający przeszkolenie na obozie lub inną służbę w ramach wojskowego szkolenia poborowych, przeszkolenie wojskowe w jednostkach wojskowych w ramach wojskowego szkolenia studentów albo ćwiczenia wojskowe otrzymują uposażenie zasadnicze według posiadanego stopnia wojskowego w przypadkach, na zasadach i w wysokości określonej przez Ministra Obrony Narodowej w porozumieniu z Przewodniczącym Komitetu Pracy i Plac."

Art. 211. W Kodeksie karnym Wojska Polskiego skreśla się art. 113 i 114.

Art. 212. W ustawie z dnia 14 lipca 1961 r. o ewidencji i kontroli ruchu ludności (Dz. U. z 1961 r. Nr 33, poz. 164 i z 1963 r. Nr 15, poz. 77) skreśla się art. 13.

Art. 213. 1. Tracą moc wszelkie dotychczasowe przepisy dotyczące przedmiotów unormowanych w ustawie.

2. W szczególności tracą moc:

- 1) ustawa z dnia 30 stycznia 1959 r. o powszechnym obowiązku wojskowym (Dz. U. z 1963 r. Nr 20, poz. 108);
- 2) ustawa z dnia 26 lutego 1951 r. o terenowej obronie przeciwlotniczej (Dz. U. Nr 14, poz. 109);
- 3) dekret z dnia 24 czerwca 1953 r. o dostarczaniu środków transportowych dla potrzeb obrony Państwa (Dz. U. z 1953 r. Nr 34, poz. 142 i z 1956 r. Nr 58, poz. 270);
- 4) rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. o świadczeniach osobistych (Dz. U. z 1939 r. Nr 55, poz. 354);
- 5) ustawa z dnia 30 marca 1939 r. o komunikacjach w służbie obrony Państwa (Dz. U. Nr 29, poz. 195 z późniejszymi zmianami);
- 6) ustawa z dnia 30 marca 1939 r. o powszechnym obowiązku świadczeń rzeczowych (Dz. U. Nr 30, poz. 200).

3. W stosunku do żołnierzy, których służbę wojskową normują przepisy niniejszej ustawy, tracą moc przepisy:

- 1) ustawy z dnia 13 grudnia 1957 r. o służbie wojskowej oficerów Sił Zbrojnych (Dz. U. z 1958 r. Nr 2, poz. 5 oraz z 1963 r. Nr 15, poz. 78 i Nr 50, poz. 277);
- 2) ustawy z dnia 6 czerwca 1958 r. o służbie wojskowej szeregowców i podoficerów Sił Zbrojnych (Dz. U. z 1958 r. Nr 36, poz. 164, z 1959 r. Nr 14, poz. 75, z 1961 r. Nr 6, poz. 39 oraz z 1963 r. Nr 22, poz. 114 i Nr 50, poz. 277);
- 3) ustawy z dnia 29 marca 1963 r. o służbie wojskowej chorążych Sił Zbrojnych (Dz. U. Nr 15, poz. 78).

Art. 214. Do czasu wydania przepisów wykonawczych na podstawie niniejszej ustawy zachowują moc przepisy dotychczasowe ze zmianami wynikającymi z niniejszej ustawy.

Art. 215. Ustawa wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Przewodniczący Rady Państwa: **E. Ochab**

Sekretarz Rady Państwa: **J. Horodecki**

Reklamacje z powodu niedoręczenia poszczególnych numerów wnosić należy do Administracji Wydawnictw Urzędu Rady Ministrów (Warszawa 34, ul. Powsińska 69/71 — skrytka pocztowa nr 3) w terminie 10 do 15 dni po otrzymaniu następnego kolejnego numeru.

Oплата за пренумератę Dziennika Ustaw wynosi: rocznie 75,— zł, półrocznie 45,— zł.

Oплата за пренумератę załącznika do Dziennika Ustaw wynosi: rocznie 45,— zł, półrocznie 27,— zł.

Przenumeratę można zgłaszać tylko na okres roczny (od I.I) lub na okres półroczny (od I.I i od I.VII). Оплата powinna być uiszczona co najmniej na miesiąc przed okresem przenumeraty, a więc za okres roczny lub za I półrocie — do dnia 30 listopada, za II półrocie — do dnia 31 maja. Do abonentów, którzy opłacają przenumeratę po tych terminach, wysyłka pierwszych numerów dokonana zostanie z opóźnieniem. Оплата за пренумератę powinna być dokonana przelewem lub trzyodcinkowym przekazem pocztowym na konto Narodowego Banku Polskiego, Oddział IV Miejski, Warszawa, nr 1528-91-903, cz. 05, dz. 40, § 52. Rachunków za przenumeratę nie wystawia się. Na odcinku wpłaty należy podać dokładną nazwę instytucji (bez skrótów), nazwę i numer doręczającego urzędu pocztowego (jak Warszawa 10, Poznań 3 itp.), powiat, ulicę, nr domu, nr skrytki pocztowej oraz ilość zamawianych egzemplarzy Dziennika Ustaw.

Pojedyncze egzemplarze Dziennika Ustaw nabywać można w punktach sprzedaży w Warszawie: Al. I Armii Wojska Polskiego 2/4, „Dom Książki” — Księgarnia Prawno-Ekonomiczna — ul. Nowy Świat 1, kiosk „Domu Książki” w gmachu sądów — al. Gen. Świerczewskiego 127, w kasach Sądów Wojewódzkich w Białymstoku, Katowicach, Kielcach, Koszalinie, Łodzi, Olsztynie, Opolu, Rzeszowie, Wrocławiu i Zielonej Górze oraz w kasach Sądów Powiatowych w: Bydgoszczy, Bytomiu, Cieszyźnie, Częstochowie, Gdańsku, Gdyni, Gliwicach, Kaliszu, Krakowie, Lublinie, Nowym Sączu, Ostrowie Wlkp., Poznaniu, Przemyślu, Raciborzu, Radomiu, Szczecinie, Tarnowie, Toruniu i Zamościu.

Redakcja: Urząd Rady Ministrów — Biuro Prawne, Warszawa, al. Ujazdowskie 1/3.

Administracja: Administracja Wydawnictw Urzędu Rady Ministrów, Warszawa 34, ul. Powsińska 69/71 (skrytka pocztowa nr 3).

Tłoczono z polecenia Prezesa Rady Ministrów w Zakładach Graficznych „Tamka”. Zakł. nr 1. Warszawa, ul. Tamka 3.